

RAZPRAVE – STUDIES

Korenine škofa Slomška po materini strani (2. del)*

Boris Golec^{**}

Potrjeno – Accepted: 30. 11. 2022 | Objavljeno – Published: 16. 8. 2023

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 929.52Slomšek

Boris Golec: Korenine škofa Slomška po materini strani (2. del). Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 94=59(2023), 1, str. 5–35

Prispevek obravnava prednike lavantinskega škofa blaženega Antona Martina Slomška (1800–1862) po materini strani, o katerih je bilo doslej znanega zelo malo. Slomškova mati Marija Zorko (1779–1816) se je rodila v skromnih razmerah v župniji Črešnjice pri Frankolovem v vasi Brdce, kamor se je njen oče Gregor Zorko priženil na kajžo k veliko starejši vdovi Agati Pintar. Priimek Zorko je v vasi Kamna Gora, od koder je bil Gregor doma, dokumentiran že leta 1527, zaradi slabo ohranjenih virov pa je rodbini mogoče kontinuirano slediti šele od konca 17. stoletja dalje. Končno je uspelo izslediti najverjetnejši izvor Gregorjeve žene Agate. Kot vse kaže, sta se zakonca poročila v sosednji župniji Dramlje, tedaj še delu župnije Ponikva, v kateri je prišel na svet tudi škof Slomšek, Agata pa se je rodila v vasi Straža na Gori v kajžarski družini Graben oziroma Grabenšek.

Ključne besede: Slomšek, rodoslovje, Zorko, Črešnjice pri Frankolovem, Brdce pri Črešnjicah, Kamna Gora, Grabenšek, Straža na Gori.

* Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0052 (Temeljne raziskave slovenske kulturne preteklosti), ki ga iz javnega proračuna sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

** dr. Boris Golec, redni prof., znanstveni svetnik, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Novi trg 2, 1000 Ljubljana, boris.golec@zrc-sazu.si.

1.01 Original Scientific Article

UDK 929.52Slomšek

Boris Golec: Bishop Slomšek's roots on his mother's side (Part 2). Review for History and Ethnography, Maribor 94=59(2023), 1, pp. 5–35

This article discusses the maternal ancestors of the Bishop of Lavant, Blessed Anton Martin Slomšek (born 1800, died 1862), about which very little has been known so far. Slomšek's mother, Marija Zorko (born 1779, died 1816), was born in humble circumstances in the parish of Črešnjice near Frankolovo in the village of Brdce, where her father Gregor Zorko had married a much older widow, Agata Pintar, and went to live with her in her cottage. The surname Zorko is documented as early as 1527 in the village of Kamna Gora, where Gregor was originally from. However, due to poorly preserved sources, it is only possible to trace the family continuously from the end of the 17th century onwards. Finally, the most probable origin of Gregor's wife Agata has been traced. It seems that the couple married in the neighbouring parish of Dramlje, then still part of the parish of Ponikva, where Bishop Slomšek was born. Agata was born in the village of Straža na Gori in the cottager's family Graben or Grabenšek.

Keywords: Slomšek, genealogy, Zorko, Črešnjice pri Frankolovem, Brdce pri Črešnjicah, Kamna Gora, Grabenšek, Straža na Gori.

ČIGAVA IN OD KOD JE BILA SLOMŠKOVA BABICA AGATA?

Slomškova babica Agata je bila, kot rečeno, veliko starejša od svojega drugega moža Gregorja Zorka. Kot je ugotovil že Goričar, je umrla 1. decembra 1798 v Brdcah št. 8, črešnjiška mrliška matica pa ji pripisuje 60 let.¹ Goričar je ta podatek objavil zgolj v podkrepitev trditvi, da se je res imenovala Agata (ne Neža ali Marija), ne da bi se spuščal v podrobnosti, kot je čas njenega rojstva. Kot vzrok smrti je duhovnik kot pri večini tedaj umrlih oseb navedel »običajno« (gebenlich), drugih podatkov razen imena in priimka (*Agatha Sorkin*), veroizpovedi in spola pa v knjigi ni.² Če je navedba starosti točna – in okoliščine kažejo, da Agata res ne bi mogla biti več kot kakšno leto ali dve mlajša – se je rodila okoli leta 1738, kakšnih 14 let za prvim možem Gregorjem Pintarjem (roj. ok. 1724) in približno 17 let pred drugim možem Gregorjem Zorkom (roj. 1755). Morda jo je drugi mož ob vpisu v mrliško matico rahlo pomladil, da starostna razlika med njima ne bi bila videti preveč kričeča. Vse govori v prid temu, da Agata ni mogla biti domačinka in da jo je prvi mož Pintar pripeljal od drugod, kjer se je z njo tudi oženil. Poroke Gregorja Pintarja in Agate namreč ni bilo v danes pogrešani črešnjiški poročni matici, sicer bi si Goričar ta podatek izpisal. Še več, kot pravi sam v tipkopisu, predlogi za *Slomškov rodovnik*, njena »prva poroka ni vpisana na Črešnjicah, niti v ob-

¹ Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 37.

² NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, M 1788–1848, pag. 16.

mejnih župnijah».³ V katerih poročnih maticah jo je iskal, natančneje ne pove, skratka v sosednjih. V črešnjiški Agatine poroke vsekakor ni bilo. Kakor koli namreč obračamo indeks k tamkajšnji poročni matici, ni v njem nobenega mladoporočenca z imenom Gregor, ki bi se skrival pod drugim priimkom in bi vzel za ženo nevesto z imenom Agata. Noben Gregor se tudi ni priženil v Brdce k Agati, katere dekliški priimek bi bil Pintar in bi ga hišni zet sprejel za svojega.⁴ Goričar je o Slomškovi babici Agati v omenjenem tipkopisu zapisal: »Ker prve poroke Agate doslej ni bilo mogoče izslediti, ne poznamo nje dekliškega priimka.«⁵

Agata je torej stopila v zakon pri kakšnih šestnajstih, najverjetneje leta 1754 ali v začetku leta 1755, sodeč po tem, da se je njena prva hči Uršula rodila oziroma je bila krščena 21. septembra 1755. Za primerjavo povejmo, da je imel Agatin drugi mož, Slomškov ded Gregor Zorko, tedaj dobrih šest mesecev in da bi mu Agata lahko bila mati. Goričar je iz krstne matice izpisal še naslednje Pintarjeve otroke: pet let in pol po Uršulinem rojstvu (ta je umrla 5. marca 1766) je prišla na svet Marija (3. marca 1762), čez štiri leta Zofija (27. marca 1766), čez tri leta Marjeta (17. aprila 1769), ki so jo pokopali že po dveh dneh, čez slabo leto Gregor (10. aprila 1770), ki je dočakal dve leti in pol (umrl ali pokopan 10. septembra 1772), in kot zadnji Matevž (19. septembra 1773), naslednji nosilec Pintarjevega rodu in naslednik očetove posesti.⁶ Ta je bila zelo skromna, navadna kajža. Gregor Pintar (*Gregor Bindter*) je namreč ob hišnem štetju leta 1754 naveden kot kajžar (*Ein Keuschler*), in sicer kot tak edini v Brdcah, kjer je stalo še sedem Žičam podložnih hiš, pet v rokah polzemljakov,

³ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, nenaslovljen tipkopis, str. 46.

⁴ NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849). – V črešnjiški župniji je bilo krstno ime Agata okoli leta 1738 sicer dokaj pogosto, saj v majhnem župnijskem občestvu med letoma 1733 in 1741 naletimo kar na šest krščenk s tem imenom: Agata Na Slemeni (1733), Agata Šretl (1737), Agata Gorjup (1738), Agata Na Slemeni (1738) Agata Vabičnik (1739) in Agata Verbuč (1741).

⁵ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, nenaslovljen tipkopis, str. 49.

⁶ Prav tam, str. 18–20. – Goričar je v navedenem tipkopisu Gregorjevo ime zapisal kot Georgius – iz indeksa h krstni matici pa je razvidno, da mu je bilo v resnici ime Gregor (NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka S). Mrliška matica mu po Goričarjevih izpiskih daje eno leto. Tako je Goričar sklepal, da je poleg Jurija obstajal še Gregor, čigar krst naj bi bil v krstni matici izpuščen, pri obeh pa je navedel datum smrti 10. september 1772. Indeks umrlih razkriva, da je leta 1772 umrl samo Gregor. Jurija Pintarja tako nikoli ni bilo.

dve pa četrtzemljakov.⁷ Terezijanski kataster iz srede 18. stoletja, ki bi povedal več o Pintarjevi posesti, je za žičko posest žal nepopoln.⁸

Jamez	Gasper	Janschitz	Maria	12. 1752
v Straschi	Mathias	Zimmermann	"	21. 1762
Gini'zh	Josaf	Wörsing	Agatha	25. 1761
Lodzin	Georg	Strasberger	Elisab.	" "
in Straschi	Mathias			27. 1773
Zorko	Georg	Werbutts	Elisab.	" "
"	Gregor	Pintar	Agatha	30. 1777
Slante	Anton	Panschoz	Maria	31. "
Slomenschegg	Lukas	Kalschegg	Agnes	32. 1778
Salnikoschegg	Martko	Radeegg	Gertrud	37. 1781
Slomenschegg	Blas	Kraushinn	Maria	38. 1782

Slika 6: Vpis poroke Slomškovih starih staršev Gregorja Zorka in vdove Agate Pintar 20. januarja 1777 v indeksu k danes pogrešani črešnjiški poročni matici (NŠAM, Župnija Črešnjevice, Matične knjige, Ind 1732–1852, črka S).

Ko je Slomškov še ne 22-letni ded Gregor Zorko v predpustu 1777 prišel na novi dom k Pintarjevi vdovi, ki se je bližala štiridesetemu, je ta imela tri živeče otroke, in sicer skoraj 15-letno Marijo, ki bi po letih veliko bolj spadala h Gregorju kakor mati, še ne 11-letno Zofijo ter dobra tri leta starega Matevža. Bilo je bolj ali manj jasno, da bo naslednik Matevž, če seveda odraste, sicer pa ena od njegovih sester, in da priženjeni mladenič Gregor s Kamne Gore ne bo gospodar v pravem pomenu besede, ampak predvsem očim in skrbnik. Vsebine poročne pogodbe ne poznamo, a glede na poznejši tok dogodkov ni mogla biti drugačna od povedanega, če je sploh nastala.⁹ Tako ne preseneča, da so Gregorja Zorka imenovali Pintarjev Gregor, da je kot Pintar vpisan pri krstih obeh hčera in da tudi na seznamu hišnih gospodarjev in gostačev iz leta 1770 pri imenu gospodarja posesti v Brdcah št. 8 ni bilo treba nobenega popravka.¹⁰ Prejšnjemu gospodarju Gregorju Pintarju je bilo namreč ime tako kot zdajšnjemu – Gregor.

Preden se posvetimo Zorko-Pintarjevim socialnim in družinskim razmeram, se moramo spopasti še z najtršim orehom na rodovnem deblu Slomškove

⁷ StLA, Laa. A. Antiquum, Gruppe I, K 20, H 73, Häuserzählung 1754, CK, Nr. 188 (Seitz), 25. 4. 1754, pag. 94.

⁸ StLA, Maria-Theresianischer Kataster, K 47, Cillier Kreis, Herrschaften, Nr. 167, Stift Seitz.

⁹ Poročne pogodbe ni med ohranjenimi podložniškimi listinami žičke kartuzije (ZAC/1120, Zbirka fotokopij iz Štajerskega deželnega arhiva, Žiče, šk. 11a (191) – 15 (195)).

¹⁰ NŠAM, Župnija Črešnjevice, šk. 1, popis hiš, 17. 10. 1770.

matere Marije Zorko, z vprašanjem, kdo in od kod je bila oziroma bi lahko bila njena mati Agata, katere deklškega priimka ne poznamo. Ker se z Gregorjem Pintarjem ni poročila v črešnjiški župniji in torej ni šlo za domačinko, je bilo treba poroko najprej iskati v poročnih knjigah okoliških župnij. Vendar pregled poročnih matic sosednjih in več drugih bližnjih župnij ni dal nobenega rezultata. Prečesane so bile poročne knjige župnij Slovenske Konjice, Vojnik, Nova Cerkev, Vitanje in Šentjur pri Celju.¹¹ Žal za ta čas niso ohranjene poročne matice župnije Ponikva, od katere se je leta 1773 odcepila župnija Dramlje, sosedna črešnjiške župnije, ter dveh malo bolj oddaljenih župnij Zreče in Loče pri Poljčanah (ta je v teh letih vključevala tudi območje župnije Žiže).¹²

Kot edina kolikor toliko otipljiva sled do Agatine identitete so ostala imena poročnih prič in botrov otrok. Kot že vemo, sta bila mlademu Gregorju in vdovi Agati poročni priči dva njuna sovaščana. Žal nimamo popolnih podatkov, kdo je botroval Agatinim otrokom iz prvega zakona s Pintarjem. Goričar pravi: »Botri tem otrokom so bili večidel Kalšeki in Šelihi.«¹³ Eni in drugi so v tem času izpričani v župniji, Kalški na Kamni Gori, Šelihi pa v treh od šestih vasi.¹⁴ V Agatinem drugim zakonu sta šli otrokom za botro dve ženski s priimkom Kalšek, novo pa je ime dvakratnega botra Luke Grabenška, čigar priimka ni v tem času ne na seznamu družinskih poglavarjev iz leta 1770 ne v indeksu k črešnjiškim maticam.¹⁵

Prav ta skrivnostni mož je **potencialni ključ do ugotovitve Agatinega izvora**. Ker je bil njegov priimek redek in tudi osebno ime Luka ne ravno pogosto, ni dvoma, da je identičen z Luko Grabenškom, ki je živel v bližnji vasi Straža, danes Straža na Gori, onstran Slemen v župniji Dramlje, na meji z župnijo Črešnjice. V drameljski župniji se matične knjige začenjajo z letom njene ustanovitve 1773, prej pa je spadala pod Slomškovo rodno župnijo Ponikva,¹⁶ kjer so vse starejše matice zgorele v požaru leta 1782.¹⁷ Tako lahko Luki Grabenšku sledimo šele od leta 1773, ko se mu je na Straži št. 6 rodil sin Primož, njegov prvi v Dramljah krščen otrok (8. junija 1773). Po krstu hčerke Katarine tri leta pozneje (22. novembra 1776) izgine za njim in ženo vsaka sled. Ženi je

¹¹ NŠAM, Župnija Slovenske Konjice, Matične knjige, P 1732–1770; Župnija Vojnik, Matične knjige, P 1684–1784; Župnija Nova Cerkev, Matične knjige, P 1689–1770; Župnija Vitanje, Matične knjige, P 1697–1784; Župnija Šentjur pri Celju, Matične knjige, P 1731–1755, P 1754–1770.

¹² Umek – Kos (ur.), *Vodnik po matičnih knjigah*, str. 316, 450, 814 in 820.

¹³ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, nenaslovljen tipkopis, str. 19.

¹⁴ NŠAM, Župnija Črešnjice, šk. 1, popis hiš, 17. 10. 1770.

¹⁵ Prav tam; NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka G; šk. 1, popis hiš, 17. 10. 1770.

¹⁶ Umek – Kos (ur.), *Vodnik po matičnih knjigah*, str. 116 in 1331.

¹⁷ Prav tam, str. 450.

bilo ime Lucija, pri vsakem krstu pa je zanjo naveden drug dekliški priimek, pri krstu sina Trošt (*Troshtin*) in pri krstu hčerke Hudej (*Hudejn*).¹⁸

Ob botru Luki Grabenšku se kot prva porodi misel, da je Agata Zorko izšla iz rodbine Grabenškovih in da je bil Luka njen brat. V drameljski župniji najdemo v zadnji tretjini 18. stoletja zelo malo Grabenškov, vse v vasi Straža, komaj kaj več pa jih je v ponikovskih matičnih knjigah, ki se začenjajo po požaru leta 1782.¹⁹ Seveda ni izključeno, da Agata z Grabenški ni bila povezana sorodstveno, ampak so njo ali njenega moža Gregorja Zorka s temi ljudmi iz sosednje župnije družili zgolj prijateljski odnosi. Toda ali bi v tistih časih hodili klicat za krstnega botra človeka, ki je živel onstran Slemen – in to dvakrat zapored –, če ne bi šlo za (bližnjega) sorodnika?

Za izsleditev izvora Agate Zorko je lahko ključen vsak še tako droben in na videz nepomemben podatek. Začeli ne bomo pri Luku Grabenšku, ampak pri njegovi ženi Luciji. Ta se je torej po krstni matici pred poroko pisala ali Hudej ali Trošt. Priimka Trošt v drameljskih maticah iz tega časa ne najdemo. Zakaj pa je treba biti posebej pozoren na **priimek Hudej**? Ker je Maksu Goričarju z njim postregel Franc Kovačič. Žal ne poznamo Kovačičevega pisma, da bi vedeli, kaj natanko je v njem pisalo, ampak samo izčrpn Goričarjev odgovor, datiran 16. januarja 1937. Ko je Goričar v zapisniku duš župnije Nova Cerkev iz leta 1834 iskal domnevno Slomškovo babico, je ugotavljal, da natančni zapisnik »ne izkazuje nobene niti Zorko, niti Hudej (sic! – B. G.), niti Slomšek ...«. ²⁰ Na Hudeje ga je Kovačič opozoril v zvezi z vprašanjem, ali je Slomšek s svojo »avo« označil babico Agato ali kakšno drugo starejšo sorodnico. Kovačič je mislil babico, Goričar pa je dokazoval, da je ta umrla že leta 1798 in da je »ava« verjetno Agata Plešnik, rojena Zorko, sestrična Slomškove matere, ki je tedaj živela v župniji Nova Cerkev. V resnici je šlo, kot je pozneje sam ugotovil, za materino sestro Marjeto Zorko. Za nas je ključen tale del Goričarjevega odgovora Kovačiču: »V tem mojem primeru razlage bi pač ne bilo treba, da se zatekamo k oni stari materi Hudej (sic!). Po vsem, kar Vi sodite o tistem razmerju s Hudeji, je tolmačenje z Agato [Plešnik] verjetnejše.« Na koncu pisma je še dodal: »Za Hudeji bom vsekakor o priliki stikal.« ²¹

Vendar ni gotovo, da je Kovačič priimek Hudej res pripisoval Slomškovi babici Agati Zorko kot njen dekliški priimek. Hudej se je namreč pred poroko pisala tudi Slomškova mačeha Marija (ok. 1788–?), katere izvora in večjega

¹⁸ NŠAM, Župnija Dramlje, Matične knjige, R 1773–1804, pag. 2 in 12.

¹⁹ NŠAM, Župnija Ponikva, Matične knjige, Ind R 1782–1838, Ind P 1782–1848, Ind M 1782–1838.

²⁰ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, Goričarjevo pismo Kovačiču 16. 1. 1937.

²¹ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, Goričarjevo pismo Kovačiču 16. 1. 1937.

dela življenjske poti doslej še ni bilo mogoče ugotoviti.²² Kovačič bi lahko domneval, da je Slomšek na daljavo vzdrževal njeno mater. To bi bilo glede na mačehin odnos do moževih otrok iz prvega zakona²³ kljub Slomškovi dobroti sicer zelo nenavadno. Goričar v pismu Kovačiču pravi, da se ni treba zatekati »k oni stari materi Hudej«. Mogoče je dvoje. Da je Kovačič mislil na mater Marije Slomšek, rojene Hudej, ali pa je v kakšnem viru zasledil, da je bila Agata Zorko iz Hudejeve rodbine. Tak podatek bi mu moral nekdo posredovati, saj sam, kot priča njegova korespondenca z župniki v Slomškovi zapuščini, ni veliko pregledoval župnijskih arhivov ali sploh ne.²⁴ Zdi se verjetneje, da ni imel v rokah nič otipljivega, zato se Goričar ni poglobljal v Hudeje. Mi pa bomo to vendarle storili.

Več stvari bi kazalo, da je bila Agata Zorko Hudejeva in doma s Straže št. 6, kjer je ta priimek izpričan sočasno z zakoncema Grabenšek ter pozneje. Gregorju in Neži Hudej se je med letoma 1776 in 1797 na omenjeni številki rodilo osem otrok.²⁵ V prid domnevi, da je bil ta dom prvotno Hudejev in da se Gregor Hudej tja ni priženil, bi posredno pričalo neenotno navajanje ženinega dekliškega priimka (Podrgajs, (Na) Slemenah, Breznik, Breznikar in Grabenšek),²⁶ pri čemer je izključeno, da bi imel Gregor več žena z enakim imenom Neža, saj mu medtem nobena ni umrla.²⁷ Toda Gregor v resnici ni bil doma iz te hiše, ampak iz sosednje vasi Hrastnik, prve onstran župnijske meje, že v župniji Vojnik. Neža, kot dekle doma na Zgornjih Slemenah, se je po vojniški poročni matici pred poroko 29. maja 1775 pisala po prvem možu Podrgajs in pred tem Breznik – prvič se je poročila 11. januarja 1773 –, za

²² Prim. Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 39.

²³ Prim. prav tam; Kovačič, *Služabnik božji*, str. 28.

²⁴ Goričar, ki je s prelatom Kovačičem vedno občeval zelo spoštljivo, je tega v pismu z dne 9. januarja 1937 opozoril, da je prezrl smrt Agate Zorko v Brdcah št. 8 leta 1798 (prav tam, 9. 1. 1937). Če je Kovačič ta matični vpis poznal, ga najverjetneje ni imel za relevantnega zaradi pokojničine starosti 60 let, ki se mu je za Slomškovo babico zdela previsoka, tem bolj, ker je bil njen mož Gregor Zorko rojen šele leta 1755 in torej od nje celo generacijo mlajši. Tako je vztrajal, da »ava« iz Slomškovih računov, ki govorijo o njenem vzdrževanju, pomeni babico, ne starejšo sorodnico nasploh, in da se nanaša na Agato Zorko. Nikakor ni mogoče, da bi z »avo« mislil Slomškovo mačeho Marijo Hudej, ki je bila za povrh le kakšnih 12 let starejša od pastorka, glede na to, da ji ponikovska poročna matica leta 1818 daje 30 let (NŠAM, Župnija Ponikva, Matične knjige, P 1815–1849, fol. 8).

²⁵ NŠAM, Župnija Dramlje, Matične knjige, R 1773–1806, pag. 10, 15, 22, 30, 47, 55, 70 in 89. – Zadnja dva otroka sta pomotoma vpisana s hišno št. 7 namesto 6.

²⁶ Pri prvem otroku je materin dekliški priimek naveden kot Podrgajs, pri drugem, četrtem in zadnjem otroku manjka, ker ga botri očitno niso poznali, pri tretjem je mati navedena sploh čisto drugače, kot *Helene Slemenah natae* (!), pri petem in sedmem kot Neža Breznik (*Brössnig*) oziroma Breznikar (*Wresnikar*), pri šestem (1788) pa kot Neža Grabenšek, ker se je očitno kateri od botrov še spominjal nekoč tu živelih zakoncev Luke in Lucije Grabenšek.

²⁷ NŠAM, Župnija Dramlje, Matične knjige, M 1773–1806.

Gregorja pa izvemo, da je bil sin pokojnega Blaža Hudeja iz Hrastnika št. 1.²⁸ Mladoporočenca Hudej sta prišla na Stražo št. 6 šele po poroki in tam se jima je naslednje leto na pragu pomladi rodil prvi otrok, krščen v Dramljah 15. marca 1776.²⁹ V isti kajži – o Hudejevi posesti bomo še govorili – sta tedaj očitno še živela tudi Grabenška, saj sta čez pol leta na istem naslovu dobila hčer Katarino, krščeno 22. novembra 1776.³⁰ Postavlja se vprašanje, ali se je mati Lucija Grabenšek, katere dekliški priimek je pri krstu hčerke naveden kot Hudej, dejansko pisala tako ali pa so se botri zmotili, ker je tu zdaj z mlado družino živel in gospodaril Gregor Hudej. Kot smo videli, je bil pri Luciji pri krstu prejšnjega otroka zapisan dekliški priimek Trošt, ki ga tedaj ni najti ne v drameljski ne v vojniški župniji.³¹ Nasprotno pa srečamo na obeh straneh župnijske meje Hudeje.

V kakšnem (sorodstvenem) razmerju sta bila torej Lucija Grabenšek in Gregor Hudej, ki sta kratek čas s svojima mladima družinama prebivala pod isto streho? Če seveda pri hišni številki ni šlo za pomoto, kot se je nekajkrat zgodilo pozneje, ko so Hudejem pripisali številko 7, pripadajočo sosednji Sevškovi polovični kmetiji.³² Pri Grabenških bi bilo lahko obrnjeno in bi dejansko gostovala pri kmetu Sevšku na št. 7. Na tem naslovu se je 24. januarja 1785 oženil tudi 21-letni Blaž Grabenšek, rojen torej okoli leta 1764, ki je vzel za ženo leto dni mlajšo Marijo Tafent,³³ odtlej pa ju ni več zaslediti. A če zaupamo točnosti hišne številke 6 in pri Luciji Grabenšek pravilnosti dekliškega priimka Hudej, bi med Gregorjem in njo lahko obstajala neka sorodstvena povezava, ki bi potencialno vodila tudi do Slomškove babice Agate, poročene Zorko.

Toda poskusi, da bi do Agate prodrli prek Hudejev, niso privedli daleč. Gregor Hudej, ob poroki naveden kot sin pokojnega Blaža iz Hrastnika št. 1, se je rodil prav tam, na vojniški strani župnijske meje, 4. marca 1746 kot drugi sin zakoncev Blaža in Magdalene Hudej. Imel je več sorojencev, med njimi brata Gašperja (roj. 1749), ki je postal gospodar za očetom,³⁴ in mlajšega

²⁸ NŠAM, Župnija Vojnik, Matične knjige, P 1684–1784, s. p.

²⁹ NŠAM, Župnija Dramlje, Matične knjige, R 1773–1806, pag. 10.

³⁰ Prav tam, pag. 12.

³¹ Prim. NŠAM, Župnija Dramlje, Matične knjige, Ind R 1773–1850; Vojnik, Ind R 1730–1828.

³² Gl. op. 25 in 64.

³³ NŠAM, Župnija Dramlje, Matične knjige, P 1773–1806, pag. 14.

³⁴ Gašper, sin Blaža in Jere Hudej, je bil krščen 4. januarja 1749 (NŠAM, Župnija Vojnik, Matične knjige, R 1737–1770, s. p.). Blaž Hudej je umrl 18. aprila 1768, po vojniški mrliški matici star 60 let (NŠAM, Župnija Vojnik, Matične knjige, M 1754–1780, s. p.). Po jožefinskem katastru iz druge polovice osemdesetih let je Gašper Hudej iz Hrastnika št. 1 gospodaril na približno 21 oralov veliki posesti (ARS, AS 1110, Jožefinski kataster za Štajersko, fasc. 306, Okrajna gosposka Žiče, št. 8, davčna občina Bezovica, subreparticijski izvleček, 25. 9. 1789).

Štefana (roj. 1750), leta 1780 priženjenega v vas Marija Dobje v drameljski župniji.³⁵ Ni pa bilo v družini nobene sestre z imenoma Lucija in Agata.³⁶ Agata Zorko torej ni mogla biti sestra Gregorja Hudeja, ampak kvečjemu Lucije Grabenšek, rojene Hudej ali pa Trošt. V vojniški župniji se tudi nista rodili sestri z imenoma Agata in Lucija, ki bi imeli kak drug skupni priimek.³⁷

Vrnimo se h kajži na Straži št. 6, kjer sta v sedemdesetih letih 18. stoletja živel zakonca Grabenšek in od koder ju je Gregor Hudej iz Hrastnika v vojniški župniji, kot kaže, izrinil po rojstvu njunega zadnjega v Dramljah krščene- ga otroka jeseni 1776. Taisti Gregor je po jožefinskem katastru kot podložnik gospostva Zalog (pri Žalcu) premogel zelo majhno posest, vinograd, travnik in njivo v ledini Na Selah (*Na Sellach*) v skupnem obsegu 1,25 orala. V isti ledini je na njegovo posest mejila večja posest njegovega brata Gašperja Hudeja iz Hrastnika št. 1 v vojniški župniji, prav tako zaloškega podložnika.³⁸ Ta je imel večino zemlje v sosednji katastrski občini Bezovica, kamor je spadal Hrastnik.³⁹ Po franciscejskem katastru leta 1825 je bil naslednik Gregorja Hudeja na Straži št. 6 njegov zet Simon Sajk, označen kot kajžar. Premogel je skromno leseno domačijo in dober oral in pol zaokrožene zemlje.⁴⁰

Hiša na Selah, Straža št. 6, kjer sta v letih 1773 in 1776 izpričana zakonca Luka in Lucija Grabenšek, prek botrstva povezana z Zorkovimi iz Brdc, je bila torej kajža, podložna gospostvu Zalog. Dejstvo, da je mejila na posest kmeta Hudeja iz sosednjega Hrastnika, ne pomeni, da se je odcepila od Hudejeve kmečke posesti, ampak je imela precej verjetneje drugačen nastanek. Kdaj se je pojavila, lahko samo ugibamo, morda šele v prvi polovici 18. stoletja. Žal niso ohranjeni urbarji zaloškega gospostva, pogrešane pa so tudi njegove napovedi (fasije) v terezijanskem katastru.⁴¹ O zaloških podložnikih na tem

³⁵ Štefan Hudej je bil krščen 24. decembra 1750 v Vojniku (NŠAM, Župnija Vojnik, Matične knjige, R 1737–1770, s. p.). Ob poroki 24. januarja 1780 v Dramljah je naveden kot sin pokojnega Blaža Hudeja, bivališče pa Hrastnik št. 1 v župniji Vojnik (NŠAM, Župnija Dramlje, Matične knjige, P 1773–1806, pag. 7). Kot 44-letni vdovec v Dobju št. 22 se je vnovič oženil 16. januarja 1794 (prav tam, pag. 30).

³⁶ NŠAM, Župnija Vojnik, Matične knjige, Ind R 1730–1828, pag. 131 in 141.

³⁷ Prav tam.

³⁸ ARS, AS 1110, Jožefinski kataster za Štajersko, fasc. 304, Okrajna gosposka Žiče, št. 2, davčna občina Sv. Ilj, subreparticijski izvleček, 26. 9. 1789, napoved (fasija), s. d., pag. 11–16.

³⁹ Prav tam, šk. 305, št. 8, subreparticijski izvleček, 26. 9. 1789.

⁴⁰ ARS, AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 58, k. o. Sv. Ilj, zapisnik zemljiških parcel, 30. 3. 1826; zapisnik stavbnih parcel, 30. 3. 1826; mapni list III.

⁴¹ StLA, Maria-Theresianischer Kataster, Findbuch. – Na Straži sta po Schmutzovem štajerskem leksikonu (1822) imeli podložnike gospostvi Zalog (pri Žalcu) in Blagovna (pri Šentjurju) (*Historisch Topographisches Lexicon*, str. 98). Terezijanski kataster za Blagovno je nepopoln (StLA, Maria-Theresianischer Kataster, K 43, Cillier Kreis, Herrschaften, Nr. 145, Herrschaft Reifenstein). Po štetju hiš iz leta 1754 je imela Blagovna tu samo enega

območju ostaja kot edini vir štetje hiš iz leta 1754. V popisu tega gospostva hiše niso navedene po posameznih krajih (vaseh in zaselkih), ampak po uradih. V uradu Gabrovec s 50 hišami, ki je potrjeno vključeval tako Hrastnik v vojniški župniji kot Stražo v ponikovski, pozneje drameljski (dva podložnika sta imela provizorični priimek V Straži), najdemo med kmeti, večinoma polzemljaki, polzemljaka Blažeta Hudeja (*Bläsche Hudej*).⁴² Gre za Blaža, očeta poznejšega gospodarja polovične kmetije Gašperja (Hrastnik št. 1). Kajžarji so razen enega vsi popisani na koncu, kjer se jih zvrsti 11. Štirje kajžarski priimki so po letu 1773 izpričani v župniji Dramlje,⁴³ med njimi dva, ki pritegneta posebno pozornost in sta navedena skupaj, njuna nosilca pa sta bila Peter Graben in Valentin Hrastenšek. Sredi sedemdesetih let 18. stoletja namreč v prvi drameljski krstni matici najdemo na Straži Grabenška in Hrastenška. Grabenšek je bil naš Luka na št. 6, Hrastenšek pa Lovrenc na št. 15.⁴⁴

Kajžar **Peter Graben** iz leta 1754 bi bil zlahka oče Luke Grabenška, ki sta se mu v kajži na Selah sredi sedemdesetih let rodila dva otroka. Zelo verjetno je namreč, da je Grabenškova kajža s hišo št. 6 – to je dobila ob oštevilčenju leta 1770 – že obstajala ob štetju hiš 16 let prej. Tako smo pristali pri prvotni domnevi, da je bila Slomškova babica Agata sorodstveno povezana z Luko Grabenškom, ki ima še največ osnove. Agata bi bila potemtakem hči ali sestra kajžarja Petra Grabna na Selah, delu raztresene vasi Straža na Gori. Dejstvo, da njene prve poroke z Gregorjem Pintarjem iz sosednje župnije Črešnjica ni v poročnih maticah drugih župnij, ki so mejile na črešnjiško, še bolj zožuje možnosti, kje sta zakonca najpozneje leta 1755 stopila pred oltar: v župniji Ponikva, kamor je Straža tedaj spadala in katere matične knjige je pogoltnil velikonočni požar leta 1782.

O Petru Grabnu ne vemo ničesar drugega, saj ga ne srečamo v nobenem od uporabljenih virov. Ko se leta 1773 začneja prva drameljska mrliška matica, ni v njej njegovega imena niti priimka Graben.⁴⁵ Prav tako ni nobenega Grabna ali Grabenška v indeksu k najstarejšim krstnim, poročnim in mrliškim maticam župnije Črešnjice od 1732 dalje.⁴⁶ Še največ možnosti za Petrovo pojavitev v virih ponuja poročna matica župnije Vojnik iz stoletnega časovnega razpona 1684–1784, a tudi v tej ni zaslediti nobenega ženina s priimkom Graben ali

podložnika, kajžarja (StLA, Laa. A. Antiquum, Gruppe I, K 19, H 72, Häuserzählung 1754, CK, Nr. 156 (Reiffenstein), 4. 5. 1754, s. p. (Amt Reiffenstein Keüschler).

⁴² StLA, Laa. A. Antiquum, Gruppe I, K 19, H 72, Häuserzählung 1754, CK, Nr. 175 (Säl-lach), 4. 5. 1754, s. p. (Gäbroviz).

⁴³ Prim. NŠAM, Župnija Dramlje, Matične knjige, Ind R 1773–1850.

⁴⁴ Prav tam.

⁴⁵ NŠAM, Župnija Dramlje, Matične knjige, Ind R 1773–1850, črka G.

⁴⁶ NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka G.

Grabenšek, ki bi prišel tja po nevesto iz župnije Ponikva, in sploh nikogar s takima priimkoma.⁴⁷

Tako je popis podložniških hiš gospostva Zalog iz leta 1754 edini vir o obstoju priimka Graben, iz katerega se je skoraj brez dvoma razvil Grabenšek, na tem območju prvič dokumentiran leta 1773 pri krstu otroka Luke Grabenška s Straže št. 6. Prav verjetno je, da se je že Peter Graben imenoval tudi Grabenšek, podobno kot je šel razvoj pri priimku Na Slemeni – Slemenšek. Priimek Graben se ni obdržal in je bil morda že sredi 18. stoletja bolj topografska ali celo administrativna oznaka (V Grabnu) kakor splošno uveljavljeno rodbinsko ime. Nasprotno je preživel redki **priimek Grabenšek**, danes najmočnejše zastopan v savinjski regiji. Nastal je iz naselbinskega imena Graben, kot tvorjenka s priponskim obrazilom *-jak* iz pridevnika grabenski. Prvotno je torej pomenil prebivalca Grabna ali prišleka iz njega, tako kot veliko bolj razširjena Grabnar in Grabner.⁴⁸ Kateri Graben je dal priimek Petru Grabnu in njegovemu rodu, Grabenškom, ostaja odprto vprašanje. Vse kaže, da je šlo za mikrotoponim.⁴⁹

Grabenški iz zaselka Na Selah, ki je spadal pod vas Straža, so se torej po letu 1776 umaknili novemu gospodarju Gregorju Hudeju. O Luku, njegovi ženi Luciji in obeh otrocih, rojenih v letih 1773 in 1776, ni odtlej nobenega sledu več. Vse kaže, da so se preselili v drugo župnijo, ki ni bila ne črešnjiška ne vojniška.⁵⁰ So pa v vasi Straža do konca 18. stoletja izpričani trije drugi Grabenški, vsi povezani s Stražo. Na Straži št. 7 sta ob poroki 24. januarja 1785 prebivala 21-letni Blaž Grabenšek in leto dni mlajša Marija Tafent. Zelo verjetno sta bila hlapec in dekla pri gospodarju kmetije Petru Sevšku, sosedu kajže št. 6, ki je naveden tudi kot poročna priča.⁵¹ Blaž Grabenšek se je potemtakem rodil leta 1763 ali 1764 in bi bil lahko sin Luka Grabenška. Pozneje ni o zakoncih nobenega sledu.⁵² Pač pa se je na istem naslovu deset let pozneje, 28. februarja 1795, rodil Gregor, sin Gregorja Grabenška in Marjete, rojene Breznikar,⁵³ kar je prav tako osamljen podatek. Tretji Grabenšek je bil Peter,

⁴⁷ NŠAM, Župnija Vojnik, Matične knjige, P 1684–1784.

⁴⁸ Keber, *Leksikon priimkov*, str. 222.

⁴⁹ Atlas Slovenije ne ponuja ničesar zelo oprijemljivega (prim. *Veliki atlas Slovenije*, str. 570). O toponimih Graben in Grabne na širšem območju okoli Dramelj prim. *Krajevni leksikon Slovenije*, str. 557.

⁵⁰ Prim. NŠAM, Župnija Dramlje, Matične knjige, Ind R 1773–1850, M 1773–1806, P 1773–1806; Župnija Črešnjevnice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka G.

⁵¹ NŠAM, Župnija Dramlje, Matične knjige, P 1773–1806, pag. 14. – O Sevšku kot gospodarju: ARS, AS 1110, Jožefinski kataster za Štajersko, fasc. 304, Okrajna gosposka Žiče, št. 2, davčna občina Sv. Ilj, subreparticijski izvleček, 26. 9. 1789.

⁵² Prim. NŠAM, Župnija Dramlje, Matične knjige, Ind R 1773–1850.

⁵³ Prav tam, R 1773–1806, pag. 82.

ob poroki 20. februarja 1786 star 38 let in torej rojen okoli leta 1748. Za ženo je vzel 29-letno Marijo Jug, v poročni matici pa je naslov Straža št. 1. Tu, v Straški gorci, je po jožefinskem katastru v tem času gospodaril Martin Pristov, lastnik dveh vinogradov in travnikov, podložnih gospodstvu Zalog.⁵⁴ Peter bi bil lahko Blažev starejši brat ali stric, brat Luka Grabenška s št. 6. Šest let po poroki se je zakoncema 26. februarja 1792 rodila hči Marija, štiri leta zatem pa 29. oktobra 1796 še sin Martin, oba v Trnovcu št. 26.⁵⁵ Nestanovitnost treh Grabenškov, značilna za agrarni proletariat, se močno prilega socialnemu položaju kajzarjev, kar so bili Grabenški Na Selah.

Slika 7: Sajkova, prej Grabenškova domačija v vasi Straža na Gori po katastrski mapi leta 1825 (ARS, AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 58, k. o. Sv. Ilj, mapni list III).

Straža, danes Straža na Gori, kjer so Grabenški živeli na hišni št. 6, dodeljeni leta 1770, je razložena vas med Dramljami in Špitaličem z manjšimi domačijami in domovi v gručah.⁵⁶ Nekdanja domačija Grabenškovih je po franciscejskem katastru iz leta 1825 stala na samem na ledini Na Selah (stavb. parc. št. 18).⁵⁷ Tedaj je tu gospodaril Simon Sajk, zet Gregorja Hudeja (1746–1815), vnovič poročeni vdovec Gregorjeve hčerke Jere (1778–1823).⁵⁸

⁵⁴ ARS, AS 1110, Jožefinski kataster za Štajersko, fasc. 304, Okrajna gosposka Žiče, št. 2, davčna občina Sv. Ilj, napoved (fasija), s. d., pag. 26 in 30; subreparticijski izvleček, 26. 9. 1789.

⁵⁵ NŠAM, Župnija Dramlje, Matične knjige, R 1773–1806, pag. 70 in 87.

⁵⁶ *Krajevni leksikon Slovenije*, str. 342.

⁵⁷ ARS, AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 58, k. o. Sv. Ilj, mapni list III; zapisnik stavbnih parcel, 31. 3. 1826.

⁵⁸ Gregor Hudej je umrl 15. aprila 1815, njegova starost je v mrliški matici podcenjena na 61 let namesto 69, hišna številka pa je 7 namesto pravilne 6. Na št. 6 je pet let prej 29. oktobra 1810 preminila njegova 55-letna žena Neža (NŠAM, Župnija Dramlje, Matične knjige, M 1802–1854, pag. 104 in 124). Jera Hudej je bila njuna drugorojenka, rojena na Straži št. 6

Tako kot pred njim tast v času jožefinskega katastra je imel tudi Sajk malo zemlje in je veljal samo za kajžarja.⁵⁹ Njegova domačija je na katastrski mapi v dvajsetih letih 19. stoletja prikazana kot manjša in v celoti lesena, kakršne so bile okoliške domačije nasploh. Obsegala je hišo in dve gospodarski poslopji, imela pa je komaj dober oral in pol v celoti zaokrožene zemlje.⁶⁰ Za zdaj vsi indici kažejo, da je na tej skromni kajžarski domačiji odraščala in se verjetno tudi rodila Slomškova babica Agata.

Trdnih dokazov o izvoru Agate Zorko torej nimamo, a lahko njeno poreklo s precejšnjo mero gotovosti postavimo v **župnijo Dramlje, v vas Straža in v tam živečo družino Graben oziroma Grabenšek**. Najprej zaradi botrstva Luka Grabenška obema Agatinima hčerkama iz drugega zakona. Botrstvo je segalo preko črešnjiško-drameljske župnijske meje in je zakonca Zorko neposredno povezovalo s to hišo. Drugič pa zaradi argumenta »per negationem«, zakaj Agatine prve poroke ni ne v črešnjiški poročni matici ne v ohranjenih poročnih knjigah sosednjih in drugih okoliških župnij.

V zvezi s Hudeji, ki so bili z Grabenški morda v takšnem ali drugačnem sorodu prek Lucije, žene Luka Grabenška, ni mogoče mimo že omenjenega dejstva, da se je pisala Hudej tudi Slomškova nič kaj materinska mačeha Marija, s katero se je njegov oče Marko oženil 9. avgusta 1818,⁶¹ ko je bila že precej visoko noseča.⁶² Slednji podatek in poroka na Ponikvi, ne v Marijini domači

in krščena 19. februarja 1778 (prav tam, R 1773–1806, pag. 15). Ob njeni poroki z vdovcem Simonom Sajkom 28. maja 1815 – pomenljivo je, da se je to zgodilo le šest tednov po očetovi smrti in da ji je bilo tedaj že 37 let – je kot bivališče navedena Svetelka št. 25 (očitno Sajkov dom ali takratno domovanje obeh), ženinova starost 51 let in nevestina 38 (NŠAM, Župnija Dramlje, Matične knjige, P 1802–1832, pag. 23). Zakoncema sta se rodila dva sinova (prav tam, R 1802–1830, fol. 170 in 184), ko pa je Jera 19. avgusta 1823 umrla (prav tam, M 1802–1842, pag. 153), se je dvakratni vdovec Simon Sajk 8. avgusta 1825 pri 60-ih ponovno oženil (prav tam, P 1802–1832, pag. 39).

⁵⁹ Na abecednem seznamu posestnikov in zapisniku zemljiških parcel je Sajk (Sojek) naveden kot kmet (*Bauer*), v zapisniku stavbnih parcel pa kot kajžar (*Keushler*). ARS, AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 58, k. o. Sv. Ilj, abecedni seznam posestnikov, 1. 4. 1826; zapisnik zemljiških parcel, 30. 3. 1826; zapisnik stavbnih parcel, 30. 3. 1826.

⁶⁰ Na stavbni parceli št. 18 sta stala hiša in gospodarsko poslopje, na sosednji zemljiški parceli 221 pa še eno leseno poslopje. K domačiji so spadale štiri zemljiške parcele št. 221–224, in sicer ena travniška s sadnim drevjem (0,67 orala), zelenjavni vrt (0,03 orala), njiva (0,48 orala) in vinograd (0,46 orala), skupaj 1,65 orala. ARS, AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 58, k. o. Sv. Ilj, zapisnik zemljiških parcel, 30. 3. 1826; zapisnik stavbnih parcel, 30. 3. 1826; mapni list III.

⁶¹ Kovačič, *Služabnik božji*, str. 18; Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 39.

⁶² Tako Kovačič kot Goričar sta ta podatek zamolčala. Oba navajata, da sta se Marku v drugem zakonu rodili hčerki Marija in Ana, za razliko od otrok iz prvega zakona pa izpuščata datuma njunega rojstva. Marija je prišla na svet 14. novembra 1818, Ana pa 13. marca 1820 (NŠAM, Župnija Ponikva, Matične knjige, R 1782–1801, fol. 117; R 1802–1838, fol. 75 in 86).

župniji, govorita v prid sklepanju, da je na Slomu služila kot dekla. Prav mogoče je, da je bila sorodnica Lucije Grabenšek, zelo verjetne svakinje Slomškove babice Agate Zorko, in da je na ta način prišla v hišo še za življenja škofove matere Marije, umrle v začetku leta 1816. Mariji Hudej je bilo po poročni matici 30 let,⁶³ kar pomeni, da se je rodila okoli leta 1788. Njenega krsta ni najti ne v ponikovski ne v drameljski, vojniški in šentjurski krstni matici.⁶⁴ Razen če bi jo vpisali pod drugačnim priimkom, kot so Marijo Zorko, ki je bila po črešnjiški krstni matici hči Gregorja Pintarja, ne Gregorja Zorka.

OŽJA DRUŽINA ŠKOFOVE MATERE MARIJE ZORKO

V zvezi s primarno družino Slomškove matere Marije Zorko sta se Kovačič in Goričar zadovoljila z osnovnimi genealoškimi podatki, ne da bi se spuščala v vprašanje o socialnem in družinskem okolju. Le enkrat je Kovačič navrgel sklepanje, da je bil Slomškov ded po materini strani manj premožen človek: »Zdi se, da je Gregor Zorko s svojo družino živel v bolj skromnih razmerah. Kot spiritual v Celovcu piše Slomšek 1836 [Mihaelu] Stojanu, da njegova babica prebiva pri Novi cerkvi in ji dekan Križaj v njegovem imenu daje podporo.«⁶⁵ V izvirniku je babica navedena v dajalniku kot »avae meae«, prvotni pomen besede »ava« pa je starejša sorodnica nasploh. Slomškova babica Agata Zorko je bila leta 1836 v resnici že 38 let pokojna in Goričar je po natančnem pregledu škofovih računskih zapisov ugotovil, da se je navedba nanašala na teto Marjeto Zorko, materino sestro.⁶⁶ Kot bomo videli, sta teta in ded tedaj res živela skromno ob Slomškovi podpori, pa tudi prej, v mladih letih škofove matere, je njena družina v Brdcah pri Črešnjicah veljala za rev-

⁶³ NŠAM, Župnija Ponikva, Matične knjige, P 1815–1849, fol. 8.

⁶⁴ NŠAM, Župnija Ponikva, Matične knjige, R 1782–1801; Župnija Dramlje, Matične knjige, R 1773–1806; Župnija Vojnik, Matične knjige, R 1784–1806; Župnija Šentjur pri Celju, Matične knjige, R 1785–1805. – Nedvomno je Kovačič pri župniku v Dramljah pisno poizvedoval o tej Mariji Hudej, ki pred poroko z Markom Slomškom še ni bila poročena; župnikov odgovor na dopisnici z datumom 28. marec 1933 pravi samo, da je našel krst neke Marije Hudej s Straže št. 7, rojene 14. junija 1797, hčerke Gregorja in Neže Hudej, priimek pa da je bil konec 18. in v začetku 19. stoletja v tej župniji precej običajen (NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, dopisnica Alojza Pirša Kovačiču 28. 3. 1933). Ta Marija, v resnici rojena na št. 6, ne na št. 7 (gl. op. 25), glede na leto rojstva ne more biti identična s Slomškovo mačeho. Tudi če bi ji poročna matica leta 1818 dala devet let preveč in bi bila tedaj stara namesto 30 let samo 21, ne gre za Marijo s Straže. Ta je namreč umrla že v otroštvu, 11. januarja 1808 za kozami; v mrliški matici je sicer vpisana kot 7-letni otrok s Straže št. 8 (NŠAM, Župnija Dramlje, Matične knjige, M 1802–1854, pag. 91), čeprav je v resnici štela deset let in pol.

⁶⁵ Kovačič, *Služabnik božji*, str. 15.

⁶⁶ Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 38.

no, saj je premogla samo kajžo.⁶⁷ Tu pride še posebej do izraza kontrast med Markom Slomškom, bogatim dedičem dveh kmečkih posesti na Slomu,⁶⁸ in njegovo izbranko Marijo Zorko, katere dota in dediščina sta morali biti zelo skromni. Ni izključeno, ampak zelo verjetno, da je Marija prišla na Slom ali kam drugam v ponikovsko župnijo za deklo. Da sta se Marko in Marija spoznala v Šoštanju, kot je na podlagi Medvedovega poročanja sklepal Kovačič,⁶⁹ je lahko le ugibanje, ki izhaja iz neutemeljene podmene, da so Zorkovi tam imeli sorodnike.⁷⁰ Dejstvo, da je Marko Slomšek, kmet-gospod, vzel za ženo 18 let mlajšo Marijo Zorko brez omembe vrednega premoženja, govori v prid temu, da ni šlo za »klasično« poroko, skratka za dogovorjeno zvezo dveh oseb primerljivega socialnega položaja, ampak veliko prej za medsebojno osebno naklonjenost.

Goričar je o njunem znanstvu zapisal: »Po naših mislih je [Marija] še pred materino smrtjo zapustila Brdce, saj je bilo sedaj tu najmanj petero odraslih otrok, kaj bi vsi doma? Lahko, da je našla službo ali zavetje pri kakšnih sorodnikih v sosednih Konjicah. Ker Slomšek sam piše, da je njegov oče bil nekakšen oskrbnik ali poslovodja pri Juvančičevih v Jamnah v konjiškem okraju, je utegnilo to biti, predno je prevzel posestvo na Slomu 1798, torej približno v letih 1796, 1797. Tedaj je bilo Mariji 17–18 let. Tu v Konjicah sta se mogla spoznati in ko mu je dve leti pozneje bilo treba družice za življenje, ni iskal druge – šel je po Marijo Zorkovo. Poroka v Črešnjicah ni mogla biti – na domu je bil že polbrat – Marko pa je imel lepo posestvo, prostrano hišo, najbolje, da se je poroka vršila na [Ponikvi].«⁷¹

⁶⁷ Gregor Pintar, prvi mož Slomškove babice Agate, je ob štetju hiš 1754. leta naveden kot kajžar (StLA, Laa. A. Antiquum, Gruppe I, K 20, H 73, Häuserzählung 1754, CK, Nr. 188 (Seitz), 25. 4. 1754, pag. 94). Žena Agatinega vnuka Jožefa Marija Pintar je sicer ob smrti 24. decembra 1838 označena kot žena četrtezemljaka (*Viertelhüblers*) (NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, M 1788–1848, fol. 70).

⁶⁸ Manjša posest na Slomu je bila sicer v rokah Markovega brata Valentina, ki je umrl leto dni za njim (1822) in ni imel otrok (Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 20). Tako je vse pripadlo Markovemu sinu Jožefu, ki je imel leta 1826 po franciscejskem katastru v katastrski občini Ponikva dobrih 86 oralov zemlje (ARS, AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 332, k. o. Ponikva, zapisnik zemljiških parcel, 1. 4. 1825, abecedni seznam posestnikov, 1. 4. 1826).

⁶⁹ Kovačič, *Služabnik božji*, str. 15.

⁷⁰ Prav tam; Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 36. – Goričar je v tipkopisu zavrnil možnost, da bi Marija Zorko kdaj bivala v Šoštanju, in zapisal, da je Marko Slomšek ni mogel spoznati tam, ker po letu 1780 potrjeno ni več bival pri svoji družini v Družmirju (NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, nenaslovljen tipkopis, str. 3)

⁷¹ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, nenaslovljen tipkopis, str. 49.

Zdi se malo verjetno, da bi Marko srečal Marijo v Konjicah, saj bi škof Slomšek ta podatek o svojih starših zelo verjetno omenil v počitniškem potopisu iz leta 1834, kjer pravi samo, da je bil njegov oče nekoč delovodja (*Werkführer*) pri »zdaj vdovi gospe Juvančič« v Jamnah pri Konjicah.⁷² Tudi časa njegovega službovanja v Jamnah ni mogoče ugotoviti.⁷³

Kaj vemo danes o Mariji Zorko in njeni primarni družini? Kot smo videli, se je njen še ne 22-letni oče Gregor Zorko priženil k skoraj štiridesetletni vdovi Agati Pintar, ki je slabo leto prej izgubila moža in ostala sama s tremi otroki. Dve leti za njuno prvorojenko Marijo je prišla na svet še hči Marjeta, s katero je Slomšek ostal tesno povezan vse do svoje smrti.

Ded Gregor Zorko (1755–1844) je torej samo začasno gospodaril na Pintarjevi kajži, kamor se je priženil in tako veljal po domače za Pintarja. Kot gospodarja ga v drugi polovici osemdesetih let 18. stoletja srečamo v jožefinskem katastru: v okrajni gosposki Žiče, davčni občini Podgorje oziroma njeni ledini Brdce, kjer je bilo 13 hišnih števil. Gregor, podložnik leta 1782 podržavljenega cerkvenega gospostva Žiče, je gospodaril na št. 8, vsa njegova posest pa ni merila niti poltretji oral (3991 kvadratnih sežnjev). Največja parcela v obsegu 1886 kvadratnih sežnjev ali 1,18 orala je bila porasla z gozdom oziroma grmovjem.

⁷² »Ich besuchte in Begleitung des eifrigen Kaplans Peviz das ländlich stille Jamne, und sprach mit Interesse von den alten Zeiten meines verstorbenen Vaters, der bey der nun verwit: Frau Juvanzhizh Werkführer war« (NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, VIII – Potopisi, 1834, s. p.). Na zadevno mesto v potopisu in lokacijo Jamen, dela kraja Škalce, me je prijazno opozorila mag. Lilijana Urlep. Kovačič pravi o tem takole: »Slomšek v svojem potopisu pripoveduje, da je njegov oče bil tudi nekaj oskrbnik in poslovodja pri Juvančičevih v Jamnah pri Konjicah« (Kovačič, *Služabnik božji*, str. 16). Pri Goričarju je toponim Jamne pomotoma naveden kot Jame: »v Jamah pri Konjicah« (Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 34).

⁷³ Marka Slomška konec 18. stoletja v Konjicah nikoli ne srečamo kot krstnega botra ali poročno pričo, kar je povsem razumljivo glede na to, da ni bil domačin in samostojen gospodar (NŠAM, Župnija Slovenske Konjice, Matične knjige, R 1785–1793, R 1793–1801, P 1785–1831). Katarina Juvančič, rojena Bresinger, ki jo Slomšek leta 1834 omenja kot vdovo Juvančič, je bila krščena 28. aprila 1770 kot Katarina Eva, hči zakoncev Franca in Marije iz trga Konjice (prav tam, R 1757–1770, pag. 157). Iz vpisov krsta njenih mlajših sorojencev je razvidno, da je bil oče tržan in usnjar in da je imela Bresingerjeva hiša od hišnega oštevilčenja leta 1770 dalje hišno št. 56 (prav tam, R 1771–1784, pag. 25, 93, 104 in 122). Na tej številki sta se 1. maja 1798 in 10. maja 1799 rodila tudi prva dva Katarinina otroka v zakonu z Jurijem Juvančičem (prav tam, R 1793–1801, fol. 83 in 104), tretji pa 7. septembra 1802 že na naslovu Spodnje Škalce št. 89 (prav 85!), tj. v Jamnah (prav tam, R 1801–1822, fol. 36). Zakonca Juvančič sta se poročila nekje zunaj konjiške župnije, ko je bila Katarina že visoko noseča; 16. januarja 1798 je namreč botrovala še kot neporočeno dekle (*Jungfr.*) (prav tam, R 1793–1801, fol. 78).

Slika 8: Stenska upodobitev Pintarjeve domačije v črešnjiški župnijski cerkvi, nastala leta 1999 na podlagi fotografije (foto: B. Golec, oktober 2021).

Pod njo je ležala njivica, imenovana V Plotu (*v Plotu*), z obsegom 279 sežnjev ali 0,17 orala. Več kot trikrat večja njiva Pod domam (*pod domam*) velikosti 959 kvadratnih sežnjev (0,60 orala) se je nahajala med hišo in travnikom. Slednji, ki je meril 348 sežnjev (0,22 urala) in je označen z imenom Pod njivoj (*pod nievoi*), je bil niže od njive, ob hiši pa še svinjski pašnik v izmeri 48 (0,03 orala) sežnjev.⁷⁴ Poleg tega je imel Zorko v ledini Črešnjice »v Vodeli« (*V Vodeli*) vinograd srednje kakovosti in površine 471 kvadratnih sežnjev ali dobrega četrta orala (0,29).⁷⁵ Zorkovi in Pintarjevi so se, kakor so vedeli in znali, na tej skopi zemlji ubijali z delom in hodili na dnino k premožnejšim, otroci pa so morali že zgodaj služiti za pastirje, hlapce in dekle.

Ko je mati Agata 1. decembra 1798 zatisnila oči,⁷⁶ sta bili hčerki Marija (roj. 1779) in Marjeta (roj. 1781) stari 19 oziroma 17 let. Njun polbrat Matevž Pintar (roj. 1773) se je slabi dve leti prej, 6. februarja 1797, pri 24-ih oženil v Črešnjicah z Agato Kadivnik, ki se po vsem sodeč ni rodila v črešnjiški župniji.⁷⁷

⁷⁴ ARS, AS 1110, Jožefinski kataster za Štajersko, fasc. 305, Okrajna gosposka Žiče, št. 5, davčna občina Podgorje, napoved, ledina I Brdce (I Ried Werze).

⁷⁵ Prav tam, ledina II Črešnjice (II Ried Kirchstätten).

⁷⁶ NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, M 1788–1848, pag. 16. Prim. Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 37.

⁷⁷ Datum poroke navaja Goričar (NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, nenaslovljen tipkopolis, str. 20). Poroka med Matevžem Pintarjem in Agato Kadivnik je z letnico 1797 navedena v indeksu k izgubljeni poročni

Tedaj je najverjetneje tudi prevzel gospodarjenje, saj je dosegel polnoletnost. Zemljiška knjiga gospostva Žiče, ki bi razkrila podrobnosti prenosa Pintarjeve kajže nanj, za ta čas žal ni ohranjena.⁷⁸ Polsestri Slomškove matere s primkom Pintar nista našli ženina. Marija (roj. 1762) je umrla 21. maja 1790, še pred bratovo poroko in materino smrtjo, stara 28 let.⁷⁹ Zofija (roj. 1766) pa je v mladosti očitno upala, da bo imela družino. En nezakonski otrok ji je umrl kmalu po rojstvu (1794)⁸⁰ in, kot kaže, je imela potem še enega (1798–1803), rojenega zunaj domače župnije, ki je preminil na njenem domu.⁸¹ Mater je preživela za slabo desetletje in se od tega sveta poslovila še mlada, 20. februarja 1807 v starosti slabih 41 let.⁸²

V zadnjih letih 18. stoletja je torej Pintarjev dom s prenosom na mladega gospodarja, ki si je ustvaril družino, postajal za tri Zorkove – očeta in dve hčerki – čedalje tesnejši in slednjič pretesen. Kolikor sestri Marija in Marjeta nista že prej odšli služiti, je bil zdaj za to zelo primeren čas. Lahko si predstavljamo, da so si vdovec Gregor, tedaj štiridesetletnik, in njegovi hčerki morali drug za drugim, če ne sočasno ali celo skupaj, poiskati novo streho nad glavo. Kam so šli, kdaj in kako, ostaja ovito s tančico skrivnosti. Slomškova mati Marija je najpozneje s poroko v začetku leta 1800 pristala na Slomu, kjer je Marko Slomšek (1761–1821) – rojen na Lilijskem Griču pri Škalah, odraščal v Družmirju pri Šoštanju – malo prej skupaj z bratom Valentinom prevzel

matici (NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka P). Krsta Agate Kadivnik v indeksu h krstni matici ni (prav tam, črka K), lahko pa bi se skrivala pod drugim priimkom. V črešnjiški župniji sicer srečamo pet Kadivnikovih otrok, rojenih v letih 1733–1740, ter poroki dveh Kadivnikov, leta 1759 Blaža in 1770 Antona, ki bi oba lahko bila Agatina očeta. Agati Pintar, rojeni Kadivnik, namreč mrliška matica ob smrti 2. decembra 1844 pripisuje 69 let (MMK 1788–1848, fol. 84), kar pomeni, da se je rodila okoli leta 1775. Zapisnik duš iz leta 1825 navaja zanjo rojstno letnico 1778 (NŠAM, Župnija Črešnjice, šk. 1, status animarum 1825–1834, s. p.; prim. NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, nenaslovljen tipkopis, str. 20). Toda v teh letih ni v indeksu h krstni matici nobene krščenke z imenom Agata (kot zgoraj).

⁷⁸ Prim. ZAC/1031, Zbirka zemljiških knjig, popis. – Ohranjeni sta dve mlajši zemljiški knjigi gospostva Žiče, obe iz časa po letu 1840 (prav tam, knj. 585 in 586).

⁷⁹ Črešnjiška mrliška matica ji pomotoma daje samo 18 let. Datum smrti je 21. maj 1790, kraj Brdce št. 8, kot razlog smrti pa je navedena jetika (*Hektik*) (NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, M 1788–1838, fol. 3).

⁸⁰ Zofija je na rodnom domu 6. oktobra 1794 rodila hčerko Uršulo, ki je umrla že 6. novembra istega leta (prav tam, R 1788–1808, fol. 10; M 1788–1848, fol. 6).

⁸¹ V črešnjiški mrliški matici je 24. septembra 1803 na naslovu Brdce št. 9 vpisana smrt 5-letnega Valentina Pintarja (prav tam, M 1788–1848, fol. 23), ki ga indeks h krstni knjigi ne pozna (NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (prav tam, R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka P).

⁸² Kot vzrok smrti je pri Zofiji navedeno zgolj »običajno« (*gebehnlich*) (prav tam, M 1788–1848, fol. 27).

veliko kmečko posest strica Matevža Slomška, ki ni imel naslednika.⁸³ Mogoče je šla Marija Zorko služiti na Slom ali kam drugam v ponikovsko župnijo, nemara k Ivanu Zabukovšku, ki ji je ob poroki z Markom Slomškom 17. februarja 1800 šel za poročno pričo.⁸⁴ Zabukovšek, poročen z Uršulo Longer, je sicer gospodaril v bližnjih Spodnjih Selcah št. 14⁸⁵ in bil pozneje krstni boter več Slomškovim otrokom.⁸⁶ Marijin oče Gregor in sestra Marjeta pa sta prejkone ostala vseskozi skupaj. O njunem življenju za zdaj ne vemo ničesar vse do poznih dvajsetih let 19. stoletja, ko sta oba ali samo Marjeta živela v Novi Cerkvi pri Vojniku, kjer je Slomšek tedaj služboval kot kaplan.⁸⁷

Kakšni so bili odnosi med družinama Marije Slomšek na Slomu in njenega polbrata Matevža Pintarja, novega gospodarja v Brdcah, lahko samo ugibamo. Ni znano, da bi škof Slomšek izpričal o svojem sorodstvu v Brdcah pri Črešnjicah še kaj drugega kakor to, da se je njegova mati rodila v črešnjiški župniji. Njegov popol stric Matevž Pintar je imel v zakonu z Agato Kadivnik osem otrok, ki so si sledili takole: Anton (roj. 11. januarja 1798, † po 1836), ki je kljub prvorojenstvu zapustil dom,⁸⁸ Franc (roj. 20. novembra 1799, † 28. aprila 1810),⁸⁹ Marija (roj. 2. marca 1801, † 30. septembra 1803),⁹⁰ Jožef (roj. 15. marca 1803, † 7. septembra 1863), naslednji gospodar,⁹¹ Marija (roj. 27. februarja 1806, † 8. aprila 1829),⁹² Pavel (roj. 23. januarja 1808, † po 1829),⁹³

⁸³ Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 32–34. – Goričar je menil, da je bil Matevž Slomšek Valentinov in Markov bratranec (prav tam, str. 17–20, 28 in 32), zadnje raziskave pa so pokazale, da je šlo v resnici za njunega strica (Golec, *Šaleške korenine*, str. 295).

⁸⁴ O poročnih pričah: Kovačič, *Služabnik božji*, str. 14.

⁸⁵ NŠAM, Župnija Ponikva, Matične knjige, R 1802–1838, fol. 7 in 18.

⁸⁶ Ivan Zabukovšek je botroval Mariji, Uršuli, Martinu in Neži, njegova žena Uršula pa Antonu (škofu), Jožefu, Luciji in Valentinu ter Markovima hčerkama iz drugega zakona Mariji in Ani (NŠAM, Župnija Ponikva, Matične knjige, R 1782–1801, fol. 117; R 1802–1838, fol. 1, 6, 15, 20, 33, 47, 68, 75 in 86).

⁸⁷ Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 38.

⁸⁸ NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, R 1788–1808, fol. 18. – Pri 38-ih se je 7. februarja 1836 oženil v Črešnjicah kot viničar neke velenjske tržanke, stanujoč v viničariji v Globokem, Črešnjice h. št. 1, s kmečko hčerko Nežo Podrgajs iz Podgorja v domači župniji, tedaj deklo v Brdcah (NŠAM, Dvojniki matičnih knjig, Črešnjice, R 1835–1840, leto 1836). Zakoncema se v črešnjiški župniji ni rodil noben otrok (RMK 1832–1890).

⁸⁹ NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, R 1788–1808, fol. 23; M 1788–1848, fol. 34 (navedena je starost 8 let namesto 11).

⁹⁰ Prav tam, R 1788–1808, fol. 26; M 1788–1848, fol. 23 (pomotoma je navedena starost četrtega leta).

⁹¹ Prav tam, R 1788–1808, fol. 31; NŠAM, Dvojniki matičnih knjig, Črešnjice, M 1835–1893, leto 1863.

⁹² NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, R 1788–1808, fol. 38; M 1788–1848, fol. 57 (namesto 23 let je v mrliški matici navedena starost 20 let).

⁹³ NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, R 1788–1808, fol. 41. – V zapisniku duš 1825–1834 je vpisan kot prisoten na domu staršev do leta 1829, nato pa rubrika ni bila več izpolnjevana (NŠAM, Župnija Črešnjice, šk. 1, status animarum 1825–1834, s. p.). Naslednji

Agata (roj. leta 1810, † po 1829) in Gašper (roj. leta 1813, † 4. februarja 1878).⁹⁴ Dva otroka sta umrla v otroštvu, ena hči v mladosti, štirje so se odselili in najmlajši se je slep v poznih letih vrnil domov.

Slomškov popol stric Matevž je umrl tudi za tiste čase mlad, star šele 42 let. Njegova življenjska pot se je iztekla 4. maja 1815,⁹⁵ slabo leto pred smrtjo 37-letne polsestre Marije Slomšek s Sloma, ki je 2. januarja 1816 na porodu.⁹⁶ Žena Agata je Matevža preživela za skoraj trideset let in odšla v večnost 2. decembra 1844 kot ostarela preužitkarica.⁹⁷

Naslednji gospodar Pintarjevine Jožef (1803–1863), dobri dve leti mlajši od svojega po poli bratranca Antona Martina Slomška, je ob očetovi smrti štel šele 12 let in se je tudi zato še mlad, pri 23-ih, leta 1826, prvič oženil.⁹⁸ Ko se je Slomšek kot mlad kaplan v Novi Cerkvi jeseni 1827 mudil v rodni župniji svoje matere, je torej na materinem domu v Brdcah št. 8 gospodaril ta njegov sorodnik, ki je Slomška preživel za skoraj natanko eno leto. Bratranca sta se takrat nemara srečala.

Iz istega časa je tudi prva katastrska upodobitev Pintarjevega doma na franciscejski katastrski mapi z letnico 1825. Jožef Pintar (*Josef Binder*) iz Brdc št. 8 je imel po katastru dva posestna sklopa, in sicer v celku kajžarsko posest v Brdcah, v Globokem pod vasjo Črešnjice pa vinograd z vinsko kletjo. Pri tem

zapisnik ni merodajen (prav tam, status animarum 1838–1847, s. p.), ker pogrešamo Matevževo vdovo Agato, ki je tu umrla leta 1844 (NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, M 1788–1848, fol. 84).

⁹⁴ Agata in Gašper sta samo z letnico rojstva navedena v indeksu k izgubljeni krstni matici (NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka P). Vsak dvom, da morda nista bila iz družine Pintarjev v Brdcah, sicer edine s tem priimkom v župniji, razblinijo zapisniki duš. V zapisniku duš 1825–1834 sta vpisana kot prisotna na domu staršev do leta 1829, nakar rubrike niso več izpolnjevali (NŠAM, Župnija Črešnjice, šk. 1, status animarum 1825–1834, s. p.) Gašper se pojavlja tudi v zapisniku duš 1863–1874 v letih 1864–1870 in sicer kot »Jožekov brat« ter s pripisom »slep« (prav tam, šk. 2, status animarum 1863–1874, s. p.). Umrl je 4. februarja 1878 v domači hiši kot slepec in občinski oskrbovanec (NŠAM, Dvojniki matičnih knjig, Črešnjice, M 1835–1893, leto 1878).

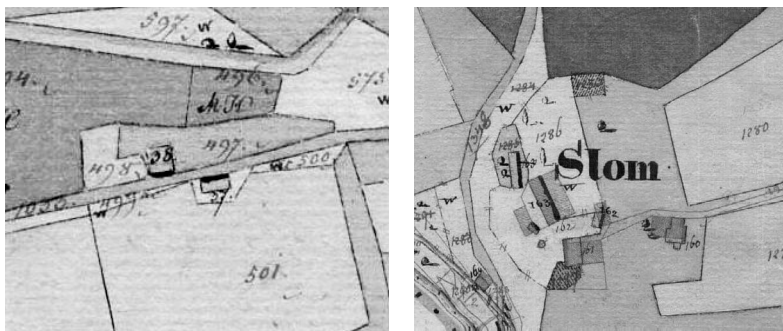
⁹⁵ Mrliška matica navaja pri njem kot vzrok smrti »običajno« (*gebehnlich*), starost pa 48 let (NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, M 1788–1848, fol. 39).

⁹⁶ NŠAL, Matične knjige, Ponikva, M 1782–1821, pag. 133.

⁹⁷ NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, M 1788–1848, fol. 84.

⁹⁸ Njegovo poroko z Marijo Tekavc poznamo samo iz indeksa k danes pogrešani poročni matici (NŠAM, Župnija Črešnjice, Matične knjige, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka P). Marija je glede na starost 34 let ob smrti 24. decembra 1838 (prav tam, M 1788–1848, fol. 70) vsekakor identična z leta 1804 rojeno Marijo Tekavc iz indeksa h krstni matici (prav tam, Ind RPM 1732–1852 (R 1732–1832, P 1732–1852 in M 1732–1849), s. p., črka T). Kot kaže, je prvega otroka, in sicer hčerko Uršulo, rodila že pred poroko, 24. septembra 1824. V dveh knjigah status animarum je namreč Uršula navedena kot Jožefova hči iz prvega zakona. Rodila se je potemtakem kot Uršula Tekavc, vendar ne v črešnjiški župniji, ker je v indeksu h krstni matici ni.

je zanimivo, da je pri posesti v Brdcah naveden kot kmet (*Bauer*), pri vinogradu in kleti pa kot hlapec (*Knecht*).⁹⁹ Za hlapca je očitno služil pred prevzemom domače kajže. Vinogradu so zdaj namerili 498 kvadratnih sežnjev (0,31 orala), leseni kleti pa 9 kvadratnih sežnjev (okoli 32 m²). Zemlje v Brdcah je bilo več kakor slabih štirideset let prej, ko je gospodaril Gregor Zorko, in to predvsem zaradi parcele z mladim listnatim gozdom (1,80 orala), občutno večje kot po jožefinskem katastru. Ostala posest je obsegala dve njivi in njivico (skupaj 1,25 orala), travnik s sadnim drevjem (0,29 orala), dva prav majhna travnika (0,17 orala), pašnik s sadnim drevjem (0,17 orala) in tri krpice pašnika (0,13 orala). Vseh obdelovalnih površin je bilo za dobra 2 orala (2,01), skupaj z gozdom in vinogradom pa nekaj več kot 4 orale (4,12), dober oral in pol več kakor v času nastanka jožefinskega katastra. Temu primerno skromno podoba je kazala tudi domačija. Dve leseni stavbi, hišica in hlev, sta v sicer skoraj povsem lesenih Brdcah spadali med najmanjša poslopja. Hišica je merila 20 kvadratnih sežnjev (72 m²), hlev z dvoriščem pa 38 (136 m²). Pintarjeva domačija je bila tako med vsemi v vasi najskromnejša.¹⁰⁰ Sodeč po priimku so se pri hiši nekoč, morda pa tudi še v tem času, ukvarjali s sodarstvom.

Slika 9 in 10: Pintarjeva domačija v Brdcah pri Črešnjicah, rodni dom Slomškove matere, po katastrski mapi leta 1825 (ARS, AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 317, k. o. Podgorje, mapni list V) in škofov rodni dom na Slomu pri Ponikvi po istem katastru (prav tam, C 332, k. o. Ponikva, mapni list IV).

⁹⁹ Ni dvoma, da je šlo za isto osebo, saj je pri obeh navedeno bivališče Brdce št. 8, pa tudi abecedni seznam posestnikov pripisuje vse parcele istemu Jožefu Pintarju (Binder) (ARS, AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 317, k. o. Podgorje, zapisnik stavbnih parcel, 1. 4. 1826; zapisnik zemljiških parcel, 1. 4. 1826, abecedni seznam posestnikov, 1. 4. 1826).

¹⁰⁰ V lasti Jožefa Pintarja so bile stavbne parcele št. 37, 38 in 67 ter zemljiške št. 497–507 in 853 (ARS, AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, C 317, k. o. Podgorje, zapisnik stavbnih parcel, 1. 4. 1826; zapisnik zemljiških parcel, 1. 4. 1826; abecedni seznam posestnikov, 1. 4. 1826; mapna lista II in V).

Če primerjamo rodni dom Slomškove matere Marije z njenim novim domom na Slomu, ki ga je po svojem stricu podedoval oče Marko in kjer se je Slomšek rodil, je razlika velikanska. Marija Zorko je iz lesene kajže prišla za nevesto v kmečki dvorec, ki je s svojo naravnost zavidanja vredno posestjo slovel daleč naokrog.

Domače ime Pintarjeve domačije je bilo sicer Štrukelj. Čeprav je dokumentirano šele v drugi polovici 19. stoletja,¹⁰¹ je nastalo še pred koncem 17. stoletja, ko je tam zagospodaril Valentin Pintar, bodisi kot zet bodisi kot novi naseljenec. V davčnem registru žičke kartuzije iz leta 1692 je namreč navedeno, da so bili tu pred njim gospodarji dediči pokojnega Pongraca Štruklja (*Vallenty Pinter zuuor N: der Pongrez Strukhel seel: Erben*).¹⁰² Domačije z domačim imenom Štrukelj, kjer se je rodila Slomškova mati, danes ni več. Tudi priimek Pintar je ugasnil in Slomškovo sorodstvo se je od tod razselilo. Škofov popol bratranec Jožef Pintar (1803–1863) je imel samo hčerke, od katerih je domačijo prevzela Elizabeta, ki je v zakonu s Filipom Šelihom rodila hčerko in sina. Posest je prešla v roke soseda Koržeta, v hiši pa so nazadnje živeli le še najemniki.¹⁰³ Črešnjiški župnik Štefan Kušar je v zapisnik duš pri hiši Brdce št. 8 sredi 20. stoletja zapisal: »Rojstna hiša Slomškove matere. 1951 (razvalina) vpisal Kušar.« Družina zadnjega stanovalca se je preselila v Novo Cerkev,¹⁰⁴ že sredi sedemdesetih let so bili sledovi domačije komaj še vidni,¹⁰⁵ potem pa so docela izginili. V župniji Črešnjice zadnja desetletja zgledno obujajo spomin na tamkajšnje Slomškove korenine, ki očitno niso bile v lokalni zavesti do Kovačičeve (1934) oziroma Goričarjeve (1938) objave spoznanj o pozabljeni materini župniji in rodnem domu. V župnijski cerkvi je zidna slika domačije Slomškove matere, narejena leta 1999 na podlagi fotografije, na mestu nekdanje domačije stoji od leta 2002 spominski križ, kjer občasno potekajo verski obredi, mimo pa vodi Slomškova romarska pot.¹⁰⁶

¹⁰¹ Prvič ga zasledimo v zapisniku duš 1863–1874 (NŠAM, Župnija Črešnjice, šk. 1, status animarum 1863–1874, s. p.).

¹⁰² ZAC/1120, Zbirka fotokopij iz Štajerskega deželnega arhiva, Žiče, šk. 3 (181), 3/9, davčni register 1692, pag. 29.

¹⁰³ NŠAM, Župnija Črešnjice, šk. 2, status animarum 1863–1874, s. p.; status animarum, 1887–1897, s. p; status animarum 1898–1906, s. p.

¹⁰⁴ Prav tam, status animarum 1907–1918, s. p.

¹⁰⁵ *Krajevni leksikon Slovenije*, str. 80.

¹⁰⁶ Informator župnik dr. Vinko Kraljič, 19. oktobra 2021 in 6. novembra 2022.

Slika 11: Lokacija nekdanje Pintarjeve domačije v Brdcah, rodnega doma Marije Zorko, poročene Slomšek (foto: B. Golec, oktober 2021).

Nazadnje se pomudimo še pri Slomškovem **dedu Gregorju Zorku in teti Marjeti**. Dedova končna usoda je bila znana vsaj že Kovačiču, Goričar pa je dognal, kakšno pot je imela teta.¹⁰⁷ Vendar še vedno ne vemo, kje sta se zadrževala skoraj tri desetletja od smrti žene in matere Agate konec leta 1798.¹⁰⁸ Ni izključeno, da sta nekaj časa preživela pri hčerki in sestri Mariji Slomšek na Slomu in da so se že tedaj stkale tesnejše vezi med njima in bodočim škofom, njunim vnukom oziroma nečakom.¹⁰⁹

Kot rečeno, je Slomšek leta 1836 omenil, da živi njegova »ava«, v resnici teta, pri Novi Cerkvi, kjer ji kaplan Križaj po potrebi daje denar. V svojih računih jo je nasprotno dosledno imenoval teta Marjeta (*Tand Margareth*). Goričar omenja izkaz izplačil za čas od decembra 1829 do avgusta 1830, ki ga je

¹⁰⁷ Kovačič, *Služabnik božji*, str. 14; Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 36 in 38.

¹⁰⁸ Črešnjiška krstna matica ni v pomoč, ker nista oče in hči Zorkova nikoli izpričana kot krstna botra (NŠAM, Župnija Črešnje, Matične knjige, R 1788–1808).

¹⁰⁹ V ponikovski krstni matici ju nikoli ne zasledimo v vlogi krstnih botrov, toda tudi bogati Slomški so botrovali redko: enkrat Markov brat Valentin (1809), trikrat prva žena Marija, škofova mati (1811 in 1814), enkrat pa druga žena Marija (1819) (NŠAM, Župnija Ponikva, Matične knjige, R 1802–1838, fol. 30, 41, 57, 58 in 80).

za Slomška naredil njegov nekdanji tovariš v kaplanski službi pri Novi Cerkvi, in potrdilo tamkajšnjega učitelja s konca leta 1830 za plačano tetino stanarino, v katerem je zmotno imenovana kot Marjeta Slomšek. Samo pritrdimo lahko Goričarju, da je pomota v priimku zlahka razumljiva, kajti »ženka je živela pri Novi cerkvi in je bila znana kot sorodnica kaplana Slomšeka. On in drugi so jo kratko imenovali »teto Marjeto«. Kako se je pisala po svojem očetu, za to se nihče ni zmenil.«¹¹⁰ Goričar je Kovačiču tudi sporočil, da Marjetinega imena ni našel v zapisniku duš župnije Nova Cerkev.¹¹¹ Podatek je razumljiv, saj v zapisniku duš 1829–1834 manjkajo imena stanovalcev župnišča (h. št. 13) in mežnarije (h. št. 14),¹¹² kjer je Marjeta najverjetneje stanovala. Sklepamo lahko tudi, da ni prebivala pri Novi Cerkvi, dokler ni njen nečak Anton Martin Slomšek spomladi 1827 tam dobil kaplanskega mesta, na katerem je ostal do odhoda za spirituala v Celovec jeseni 1829, tj. dve leti in pol.¹¹³ Teta in ded, ki je po vsej verjetnosti živel z njo, tedaj očitno nista hotela ali mogla iti z njim na Koroško, ampak sta ostala v domačih krajih, pri Novi Cerkvi.¹¹⁴ Razen omenjene Slomškove podpore, ki jo izkazujejo računi, ni o njunem življenju znanega ničesar. V novocerkovskih krstnih maticah ju nikoli ne srečamo kot krstna botra,¹¹⁵ kar je logično. Le kdo bi želel biti v botrstvu z dvema ostarelima revnima človekoma, ki niti nista bila domačina?

Po devetih letih ali malo več so se življenjske poti obeh Zorkovih in Slomška spet združile. Ko je Slomšek leta 1838 postal nadžupnik v Vuzenici, je svoja sorodnika vzel k sebi. Dedu Gregorju je bilo tedaj že metuzalemskih 83 let, teti Marjeti pa 57. Skupaj so preživeli vseh šest Slomškovih vuzeniških let, morda nekaj manj. Ko je Slomšek spomladi 1844 prejel vabilo, naj zasede izpraznjeno kanoniško mesto v stolnem kapitlju lavantinske škofije v koroškem Št. Andražu, ga je prevevala skrb za ostarela sorodnika. Prijatelju Mihaelu Stojanu je 23. aprila 1844 pisal takole: »Mene vabijo v škofijo; pa se težko težko

¹¹⁰ Goričar, *Slomšekov rodovnik*, str. 38.

¹¹¹ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, XXXVI-B-1, Slomškov rodovnik, Goričarjevo pismo Kovačiču 16. 1. 1937.

¹¹² NŠAM, Župnija Nova Cerkev, Statusi animarum K02, 1829–1834, s. p.

¹¹³ Prim. Kovačič, *Služabnik božji*, str. 60–68.

¹¹⁴ Igor Grdina je v svoji monografiji o Ipavcih objavil prigodo, ki jo je Karol Merk leta 1861 priobčil v *Drobtinica*, govori pa o obisku Merkovega deda pri šentjurskem »čudodelnem padarju« Francu Ipavcu (1776–1858). Neutemeljena je Grdinina trditev, da zapis »prej ko ne prihaja naravnost izpod Slomškovega peresa« in da bi bil Ipavčev pacient »zelo lahko« Slomškov ded po materini strani, Gregor Zorko iz Črešnjic. Grdina namreč kot edini argument navaja oddaljenost Slovenske Bistrice, od koder je bil Merk doma, od Šentjurja, pri čemer je pod prispevkom podpisan Merk: »Ker je bil Merk po rodu iz Slovenske Bistrice, je jasno, da bi njegov dedek težko prišel pod kirurški nož šentjurskega ranocelca.« (Grdina, *Ipavci*, str. 51).

¹¹⁵ NŠAM, Župnija Nova Cerkev, Matične knjige, R 1810–1825, R 1825–1842.

pripravim. Ne vem kam s svojo bolešno teto in pa z 88 let starim dedecem. -- Kakor Bog hoče; da bi le njegovo sveto voljo prav razumel.« Stolni kanonik ni bil namreč nič privlačnega, veliko dela in odgovornosti, plača slaba in stanovanje tesno. Potem ko je Slomška škof avgusta imenoval za kanonika, se je od tega sveta zelo hitro poslovil ded Gregor Zorko.¹¹⁶ V vuzeniški mrliški matici je naveden kot gostač na št. 24 v Vuzenici, star 90 let (dejansko je imel nekaj mesecev manj), kot vzrok smrti prisad, pokopal pa ga je marenberški dekan Anton Ferenc. Umrli je 29. septembra 1844 in bil pokopan 1. oktobra.¹¹⁷ Prav tega dne je lavantinski škof Franc Ksaver Kutner Slomška pisno obvestil o cesarjevem imenovanju z dne 17. avgusta za stolnega kanonika v Št. Andražu in škofijskega višjega šolskega nadzornika.¹¹⁸

Teto Marjeto je Slomšek po Kovačičevih besedah začasno pustil v Vuzenici in ji pošiljal podporo,¹¹⁹ kot škof pa jo je potem zopet vzel k sebi. Opravljala je službo ključarice in revežem delila miloščino.¹²⁰ Ni gotovo, ali je Marjeta živela pri nečaku že v Št. Andražu ali šele v Mariboru, kamor sta se sedež škofije in škof preselila leta 1859. Kot poroča Goričar, je Marjeta Zorko po Slomškovi smrti še nekaj let preživela v Mariboru, in sicer v pritličju nekdanje hiše na stičišču Slovenske in Strossmajerjeve ulice. Po pripovedovanju je bila »majhna, drobna, a živahna ženskica«, kakšna je po Goričarjevih besedah utegnila biti tudi njena sestra Marija, Slomškova mati.¹²¹ Življenje gostačke Marjete Zorko se je izteklo v mariborski bolnišnici, kjer je 7. junija 1869 preminila zaradi oslabelosti, stara 88 let.¹²²

SKLEP

Škof Slomšek očitno ni imel genov po svojem dedu Gregorju Zorku, ki je doživel skoraj devetdeset let, za tiste čase toliko, kot bi jih bilo dandanašnji

¹¹⁶ Kovačič, *Služabnik božji*, str. 157–158.

¹¹⁷ NŠAM, Župnija Vuzenica, Matične knjige, M 1830–1895, pag. 91. – Kovačič ima enkrat pravilni datum smrti (Kovačič, *Služabnik božji*, str. 14), enkrat pa napačnega, 20. september (prav tam, str. 158), ki ga povzema tudi Goričar (Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 36).

¹¹⁸ NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton Martin, I/1–88, dopis o imenovanju, 1. 10. 1844. – Kovačič navaja 1. oktober kot datum, ko je bil Slomšek umeščen kot kanonik (Kovačič, *Služabnik božji*, str. 158), kar bi bilo lahko zavajajoče.

¹¹⁹ Kovačič, *Služabnik božji*, str. 158.

¹²⁰ Prav tam, str. 15.

¹²¹ Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 38.

¹²² NŠAM, Župnija Maribor – Sv. Magdalena, Matične knjige, M 1866–1881, pag. 91. – Goričar navaja napačen datum smrti 9. junij (Goričar, *Slomškov rodovnik*, str. 38), v resnici pa so Marjeto Zorko tega dne pokopali.

sto. Dedov »gen za dolgo življenje« se je prenesel na hčerko Marjeto in morda tudi na škofovo mater Marijo, za katero je bil v 37. letu usoden težak porod. Je pa Slomšek prejkone po materini strani podedoval trpežnost, saj njegovo življenje ni bilo lahko. Tudi pobožnost in željo po učenju je imel po materi, ki je v nasprotju z očetom na tihem gojila vročo željo, da bi njen prvorojenec šel v šole in postal duhovnik.¹²³

Zorkovi so se, drugače kot Slomškovi, otepali pomanjkanja, s škofom pa jih povezuje še ena okoliščina, in sicer izguba doma. Tako kot se mladi študent in duhovnik Anton ni več počutil dobro v rodni hiši, potem ko mu je pri 21-ih umrl še oče, in še zlasti ne po smrti brata Jožefa (1807–1833), naslednika na Slomu, sta ded in teta po materini strani, Gregor in Marjeta Zorko, morala gostovati pri tujih ljudeh, ko je v Brdcah pri Črešnjicah zagospodaril dedov pastorek oziroma tetin polbrat Matevž Pintar (1773–1815), ki tudi ni dolgo živel.

S pričujočim prispevkom smo skušali natančneje osvetliti tiste plati Slomškovega rodu po materi, ki so kazale največje vrzeli. Deloma bolj in deloma manj uspešno. Ostaja pa trdno upanje, da bodo nekoč zapolnjene tudi praznine, s katerimi prikaz na tej stopnji spoznanj zaključujemo. Za nadaljevanje bi bila lahko pomembna najdba zdaj pogrešane najstarejše črešnjiške krstne, poročne in matične knjige ter še posebej odkritje prve poroke Slomškove babice Agate v kateri od župnij, ki so od Črešnjic bolj oddaljene in zato niso bile pritegnjene v obravnavo.

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

ARS – Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana

AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko

AS 1110, Jožefinski kataster za Štajersko

NŠAM – Nadškofijski arhiv Maribor

Dvojniki matičnih knjig: Črešnje

NŠAM 3005, Zapuščine škofov, Slomšek, Anton

Župnijski arhivi: Črešnje, Dramlje, Loče pri Poljčanah, Maribor – Sv. Magdalena, Nova Cerkev, Ponikva, Slovenske Konjice, Šentjur pri Celju Vitanje, Vojnik, Vuzenica.

¹²³ Kovačič, *Služabnik božji*, str. 25.

StLA – Steiermärkisches Landesarchiv, Graz

Laa. A. = Landschaftliches Archiv

Meiller Akten

ZAC – Zgodovinski arhiv Celje

ZAC/0007, Zbirka urbarjev

ZAC/1031, Zbirka zemljiških knjig

ZAC/1120, Zbirka fotokopij iz Štajerskega deželnega arhiva

Literatura in objavljeni viri

Blaznik, Pavle: *Slovenska Štajerska in jugoslovanski del Koroške do leta 1500. 2 N–Ž. Maribor: Obzorja*, 1988 (Historična topografija Slovenije II).

Golec, Boris: Šaleške korenine Antona Martina Slomška. »Od apata do opata«. *Kronika* 71, 2023, št. 2, str. 293–312.

Golec, Boris: Terezijanske reforme: gibalo sprememb občutka pripadnosti in povezanosti ter identitet v slovenskem prostoru. *Marija Terezija. Med razsvetljenskimi reformami in zgodovinskim spominom* (ur. Miha Preinfalk in Boris Golec). Ljubljana: ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa; Založba ZRC, 2018, str. 195–216.

Goričar, Maks: *Slomšekov rodovnik*. Maribor: Tiskarna sv. Cirila, 1938.

Grdina, Igor: *Ipavci. Zgodovina slovenske meščanske dinastije*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001.

Keber, Janez: *Leksikon priimkov*. Celje: Društvo Mohorjeva družba, Celjska Mohorjeva družba, 2021.

Koropec, Jože: Slovenski del Štajerske v davčnem seznamu glavarine leta 1527. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 59, NV 24, 1988, št. 2, str. 216–277.

Kovačič, Fran: *Služabnik božji Anton Martin Slomšek knezoškov lavantinski*. Celje: Družba sv. Mohorja, 1934.

Krajevni leksikon Dravske banovine: krajevni repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in tujskoprometnimi podatki vseh krajev Dravske banovine. Ljubljana: Uprava Krajevnega leksikona Dravske banovine, 1937.

Krajevni leksikon Slovenije. III. knjiga. Svet med Savinjskimi Alpami in Sotlo. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1976.

Mlinarič, Jože: *Kartuziji Žiže in Jurklošter. Žička kartuzija ok. 1160–1782. Jurkloštrska kartuzija ok. 1170–1595*. Maribor: Obzorja, 1991.

Ožinger, Anton: *Vizitacijski zapisniki savinjskega arhidiaconata goriške nadškofije 1751–1773*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, Inštitut za zgodovino Cerkve Teološke fakultete, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1991.

Santonino, Paolo: *Popotni dnevniki* (prevedel Primož Simoniti). Celovec–Dunaj–Ljubljana: Mohorjeva družba v Celovcu, 1991.

Schmutz, Carl: *Historisch Topographisches Lexicon von Steyermark. Vierter Theil Si–Z. Gratz: Verlag Kienreich*, 1823.

Stegenšek, Avguštin: *Konjiška dekanija*. Maribor: samozaložba, 1909 (Umetniški spomeniki Lavantinske škofije. Drugi zvezek).

Umek, Ema (ur.) – Kos, Janez (ur.): *Vodnik po matičnih knjigah za območje SR Slovenije*. Ljubljana: Skupnost arhivov Slovenije, 1972 (Vodniki, 1. zvezek).

Umek, Ema (ur.) – Kos, Janez (ur.): *Vodnik po župnijskih arhivih na območju SR Slovenije*. Ljubljana: Skupnost arhivov Slovenije, 1975 (Vodniki, 2. zvezek).

Veliki atlas Slovenije. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2012.

Vidmar, Luka (ur.): *Leksikon cerkva na Slovenskem. Škofija Celje. Dekanija Nova Cerkev*. Celjska Mohorjeva družba, Celje, 2006.

Drugi viri

RKD = Register kulturne dediščine

KORENINE ŠKOFA SLOMŠKA PO MATERINI STRANI

Povzetek

Prispevek obravnava prednike lavantinskega škofa blaženega Antona Martina Slomška. Prispevek obravnava prednike lavantinskega škofa blaženega Antona Martina Slomška (1800, Slom pri Ponikvi –1862, Maribor), o katerih je bilo doslej znanega zelo malo. Dva duhovnika, prelat in zgodovinar Franc Kovačič in tem bolj Maks Goričar, sta se v tridesetih letih 20. stoletja nemalo namučila tako z rekonstrukcijo Slomškovega rodovnika po očetu – matične knjige župnije Ponikva so namreč leta 1782 v celoti zgorele – kakor po materi, rojeni v župniji Črešnjice pri Frankolovem, kjer so se matice začenjale pozno, leta 1732. Za povrh sta bili škofova mati Matija Zorko (1779–1816) in njena edina prava sestra Marjeta vpisani v krstno matično knjigo z drugim priimkom, Pintar, kot se je njuna mati pisala v prejšnjem zakonu.

Marija Zorko se je rodila v skromnih razmerah na kajži v vasi Brdce, kamor se je njen oče Gregor Zorko (1755–1844) priženil k veliko starejši vdovi Agati Pintar (ok. 1738–1798). Priimek Zorko je v hribovski vasi Kamna Gora, kjer se je Gregor rodil na četrtnski kmetiji in ki spada v isto črešnjiško župnijo, dokumentiran že leta 1527, zaradi slabo ohranjenih virov pa je rodbini Zorko mogoče kontinuirano slediti šele od Gregorjevega konca 17. stoletja rojenega deda dalje. Gregorjeva mati Uršula s priimkom Na Slemeni (iz tega se je pozneje razvil priimek Slemenšek) je izvirala s cele kmetije v raztreseni vasi Zgornje Slemene, kjer je njen priimek dokumentiran od konca 17. stoletja dalje. Rodbini Zorko in Na Slemeni sta bili podložni bližnji kartuziji Žiče, pod katero je spadala tudi Pintarjeva kajža v Brdcah, kjer se je rodila Slomškova mati Marija.

Končno je uspelo izslediti najverjetnejši izvor Slomškove babice Agate (ok. 1738–1798), prvič poročene Pintar, ki je bila kar okoli 17 let starejša od svojega drugega moža Gregorja Zorka. Kot vse kaže, se je prvič poročila najpozneje leta 1755 (v tem letu se je Gregor šele rodil!) v domači župniji Ponikva, od koder jo je prvi mož Gregor Pintar (ok. 1724–1776) pripeljal na svojo kajžo v vasi Brdce v sosednji župniji Črešnjice. Njuna poroka namreč ni vpisana v poročni matici ne v črešnjiški ne v kateri drugi sosednji župniji Črešnjic, starejše matice župnije Ponikva pa so uničene. Agata je po vsej verjetnosti odrasčala v vasi Straža v kajžarski družini Graben oziroma Grabenšek, podložni gospodstvu Zalog pri Žalcu. Do takšnega sklepa je privedel naslednji ključni podatek: krstni boter njenima hčerkama iz

drugega zakona je bil Luka Grabenšek s Straže, zelo verjetno njen brat. Leta 1754 je na tej kajži gospodaril Peter Graben, po vsej verjetnosti Lukov oče, medtem ko ne razpolagamo s starejšimi viri. Grabenški so se po letu 1776 od tod odselili.

Med staršema škofa Slomška je bil velik socialni prepad. Zorkovi v Brdcah so se, drugače kot Slomškovi na Slomu, otepali pomanjkanja. S škofom jih povezuje še ena okoliščina, in sicer izguba doma. Na Pintarjevi kajži je zagospodaril Matevž Pintar, polbrat Slomškove matere Marije, ona, njena sestra Marjeta in oče Gregor Zorko pa so po letu 1798, ko jim je umrla mati in žena Agata, morali oditi po svetu. Marija se je leta 1800 poročila na Slom in je v župniji Ponikva najverjetneje že dotlej živela kot dekla, zato je bila poroka na Ponikvi. Deda Gregorja in teto Marjeto pa je veliko pozneje vzel k sebi Slomšek, potem ko je postal duhovnik.

Dejstvo, da je škofov oče Marko Slomšek, kmet-gospod, vzel za ženo 18 let mlajšo Marijo Zorko brez omembe vrednega premoženja, govori v prid temu, da pri njiju ni šlo za dogovorjeno zakonsko zvezo dveh oseb primerljivega socialnega položaja, ampak veliko prej za medsebojno osebno naklonjenost.

BISHOP SLOMŠEK'S ROOTS ON HIS MOTHER'S SIDE

Summary

This article discusses the ancestors of the Bishop of Lavant, Blessed Anton Martin Slomšek (born 1800, Slom pri Ponikvi – died 1862, Maribor), about which very little has been known so far. Two priests, the prelate and historian Franc Kovačič and, even more so, Maks Goričar, spent much time in the 1930s reconstructing Slomšek's genealogy both tracing it back to his father – the civil registers of the parish of Ponikva were completely burnt in 1782 – and to his mother, born in the parish of Črešnjice near Frankolovo, where the civil registers were initiated later, i.e., in 1732. In addition, the bishop's mother, Marija Zorko (1779–1816), and her only legitimate sister, Marjeta, were entered in the baptismal register with a different surname, namely Pintar, as their mother had used it in her previous marriage.

Marija Zorko was born in humble circumstances in a cottage in the village of Brdce, where her father Gregor Zorko (born 1755, died 1844) had married a much older widow, Agata Pintar (born ca. 1738, died 1798). The surname Zorko is documented as early as 1527 in the hillside village of Kamna Gora, where Gregor was born on a quarter-farm and which belongs to the same parish of Črešnjice, but due to poorly preserved sources it is only possible to trace the Zorko family continuously from the time of Gregor's grandfather, who was born at the end of the 17th century. Gregor's mother Uršula, surnamed Na Slemeni (from which the surname Slemenšek later developed), came from a whole farm in the scattered village of Zgornje Slemene, where her surname is documented from the end of the 17th century onwards. The Zorko and Na Slemeni families were subordinate to the nearby Žiže Carthusians, which also included Pintar's cabin in Brdce, where Slomšek's mother, Marija, was born.

Finally, the most probable origin of Slomšek's grandmother Agata (born ca. 1738, died 1798), first married Pintar, who was about 17 years older than her second husband Gregor Zorko, was traced. It seems that she was first married no later than 1755 (the year Gregor was born!) in her home parish of Ponikva, from where her first husband Gregor Pintar (born ca. 1724, died 1776) brought her to his cabin in the village of Brdce in the neighbouring parish of Črešnjice. Namely, their marriage is not registered in the marriage register of Črešnjice or any other neighbouring parish of Črešnjice, while the older marriage registers

of the parish of Ponikva have been destroyed. Agata most probably grew up in the village of Straža in the cottager's family Graben or Grabenšek, who were subjects of the manor of Zalog near Žalec. This conclusion is based on the following key piece of information: the godfather of her two daughters from her second marriage was Luka Grabenšek from Straža, most probably her brother. In 1754, Peter Graben, most probably Luka's father, was the owner or tenant, although we do not have any older sources. After 1776, the Grabenšek family moved away from the cottage.

There was a great social divide between Bishop Slomšek's parents. The Zorko family in Brdce, unlike the Slomšek family in Slom, were struggling with deprivation. Another circumstance linking them to the bishop was the loss of their home. The Pintar cabin was occupied by Matevž Pintar, the half-brother of Slomšek's mother, Marija, and she, her sister Marjeta and their father Gregor Zorko had to leave after 1798, when their mother and wife Agata died. Marija married at Slom in 1800 and was probably already living as a maid in the parish of Ponikva by then, so the wedding took place at Ponikva. Much later, Slomšek took his grandfather Gregor and aunt Marjeta to live with him after he became a priest.

The fact that the bishop's father, Marko Slomšek, a farmer-landowner, took as his wife the 18 years younger Marija Zorko, who had no property of note, speaks in favour of the fact that this was not an arranged marriage between two persons of comparable social status, but much more a matter of personal affection for each other.

DIE WURZELN VON BISCHOF SLOMŠEK MÜTTERLICHERSEITS

Zusammenfassung

Der Artikel befasst sich mit den Vorfahren des Bischofs von Lavant, des seligen Anton Martin Slomšek (1800, Slom pri Ponikvi – 1862, Maribor), über die bisher sehr wenig bekannt war. Zwei Priester, der Prälat und Historiker Franc Kovačič und vor allem Maks Goričar, haben in den 1930er Jahren große Anstrengungen unternommen, um die Genealogie von Slomšek zu rekonstruieren, und zwar sowohl väterlicherseits – die Pfarrmatriken der Pfarrei Ponikva wurden nämlich 1782 in einem Brand vollkommen vernichtet – als auch mütterlicherseits, geboren in der Pfarrei Črešnjice in der Nähe von Frankolovo, wo die Standesamtsregister erst später eingeführt wurden, und zwar im Jahr 1732. Außerdem wurden die Mutter des Bischofs, Marija Zorko (1779–1816), und ihre einzige leibliche Schwester, Marjeta, im Taufregister mit einem anderen Nachnamen eingetragen, nämlich Pintar, wie der Nachname ihrer Mutter in ihrer früheren Ehe lautete.

Marija Zorko wurde in bescheidenen Verhältnissen in einer Hütte (Keusche) im Dorf Brdce geboren, wo ihr Vater Gregor Zorko (1755–1844) eine viel ältere Witwe, Agata Pintar (ca. 1738–1798), geheiratet hatte. Der Familienname Zorko ist bereits 1527 im Bergdorf Kamna Gora belegt, wo Gregor auf einem Viertelbauernhof (Viertelhub) geboren wurde und das zur gleichen Pfarrei Črešnjice gehörte, doch aufgrund der schlecht erhaltenen Quellen ist es nur möglich, die Familie Zorko ab Gregors Großvater, der Ende des 17. Jahrhunderts geboren wurde, kontinuierlich zu verfolgen. Gregors Mutter Uršula, mit Nachnamen Na Slemeni (aus dem sich später der Nachname Slemenšek entwickelte), stammte von einem ganzen Bauernhof im verstreuten Dorf Zgornje Slemene, wo ihr Nachname seit dem Ende des 17. Jahrhunderts belegt ist. Die Familien Zorko und Na Slemeni waren den nahen gelegenen Kartäusern von Žiže unterstellt, zu denen auch die Hütte von Pintar in Brdce gehörte, wo die Mutter von Slomšek, Marija, geboren wurde.

Schließlich wurde die wahrscheinlichste Herkunft von der Großmutter von Slomšek, Agata (ca. 1738–1798), in erster Ehe mit Pintar verheiratet, die etwa 17 Jahre älter war als ihr zweiter Ehemann Gregor Zorko, ermittelt. Es scheint, dass sie spätestens 1755 (dem Jahr, in dem Gregor geboren wurde!) in ihrer Heimatgemeinde Ponikva geheiratet hat, von wo aus ihr erster Ehemann Gregor Pintar (ca. 1724–1776) sie in seine Hütte im Dorf Brdce in der Nachbargemeinde Črešnjice brachte. Ihre Ehe ist weder im Heiratsregister von Črešnjice noch in einem anderen benachbarten Pfarrbezirk von Črešnjice eingetragen, und die älteren Heiratsregister des Pfarrbezirks Ponikva sind zerstört worden. Agata wuchs höchstwahrscheinlich im Dorf Straža in der Keuschlerfamilie Graben bzw. Grabenšek auf, die der Herrschaft Zalog bei Žalec unterstand. Diese Schlussfolgerung stützt sich auf die folgende Schlüsselinformation: Der Pate ihrer beiden Töchter aus zweiter Ehe war Luka Grabenšek aus Straža, sehr wahrscheinlich ihr Bruder. Im Jahr 1754 war Peter Graben, höchstwahrscheinlich der Vater von Luka, der Besitzer dieser Keusche, allerdings verfügen wir über keine älteren Quellen. Die Familie Grabenšek zog nach 1776 fort.

Zwischen den Eltern von Bischof Slomšek gab es eine große soziale Kluft. Die Familie Zorko in Brdce befand sich im Gegensatz zu der Familie Slomšek in Slom in Not. Ein weiterer Umstand, der sie mit dem Bischof verband, war der Verlust ihres Hauses. Die Pintar-Keusche wurde von Matevž Pintar, dem Halbbruder von Slomšeks Mutter Maria, bewohnt, und sie, ihre Schwester Marjeta und ihr Vater Gregor Zorko mussten nach 1798, als ihre Mutter und Ehefrau Agata starb, auswandern. Marija heiratete 1800 in Slom und lebte zu diesem Zeitpunkt wahrscheinlich bereits als Dienstmädchen in der Pfarre Ponikva, so dass die Hochzeit in Ponikva stattfand. Viel später nahm Slomšek seinen Großvater Gregor und seine Tante Marjeta bei sich auf, nachdem er Priester geworden war.

Die Tatsache, dass der Vater des Bischofs, Grossbauer Marko Slomšek, die 18 Jahre jüngere Marija Zorko ohne nennenswerten Besitz zur Frau nahm, spricht dafür, dass es sich nicht um eine arrangierte Ehe zwischen zwei Personen mit vergleichbarem sozialen Status handelte, sondern vielmehr um eine persönliche Zuneigung zueinander.